

KULTUR OCH BESÖKSMÅL I ÖSTERGÖTLAND

INNEHÅLL

INLEDNING 2

Bakgrund och syfte3

Utredningens upplägg.....4

OMVÄRLDSANALYS OCH TRENDPANING 6

Besöksnäring.....8

Kultur.....11

Slutsatser14

KULTUR: KARTLÄGGNING OCH TILLGÅNG 15

Kartläggning av kulturmålpunkter 16

Befolkningstäthet och platstypologier 19

Tillgång till kultur.....21

ÖSTERGÖTLANDS BESÖKSMÅL 2040 35

Östergötlands framtida besöksnäring.....36

Natur, leder och kanaler.....38

Kulturliv och kulturmiljöer.....41

Barnfamiljer på väg.....45

Jämförande analyser47

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER 53

Slutsatser54

Rekommendationer för fortsatt arbete 56

MEDVERKANDE

Konsultteam

Helena Lundin Kleberg, uppdragsansvarig,
Spacescape

Joel Hernbäck, Spacescape

William Öman, Spacescape

Christer Gustafsson, Uppsala universitet

Region Östergötland

Malin Gumaelius, projektledare, Enheten för
regional planering och internationell samverkan

Arbetsgrupp:

Helena Hansson, Enheten för regional planering
och internationell samverkan

Karin Jernelund, Enheten för kultur och bildning

Petra Nordin, Enheten för kultur och bildning

Hanna Nord, Enheten för näringslivsutveckling

Mayumi Oskarsson, Enheten för regional
planering och internationell samverkan

Foto framsida: Niels Bosboom, CC BY-SA 3.0. Bilden
är beskuren.

INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

BAKGRUND

Den regionala utvecklingsstrategin för Östergötland innehåller sex prioriterade områden varav ett är ”Knyt samman Östergötland och ta tillvara på det goda läget”. En del i arbetet med inriktningen har handlat om att ta fram en rumslig strategi för Östergötland. I arbetet med framtagandet av en rumslig strategi för Östergötland har kunskapsunderlag tagits fram som beskriver de rumsliga dimensionerna av hälso- och sjukvård, handel samt kompetensförsörjningens aktörer och institutioner.

Den här utredningen är ytterligare ett kunskapsunderlag som kompletterar bilden av Östergötlands funktionalitet med rumsliga aspekter av kultur och besöksmål.

Uppdraget har inom regionorganisationen genomförts som ett samarbete mellan Verksamhetsenheten för Regional planering och Internationell samverkan, Kultur- och bildningsenheten samt Enheten för näringslivsutveckling.

SYFTE

Utredningen ska utgöra underlag för kommande uppdateringar av Rumslig strategi för Östergötland. Den ska också användas i den regionala strategiska planeringen och i utvecklingen av goda livsmiljöer och platser. Underlaget ska utgöra internt analys-

och styrningsunderlag för Region Östergötland och kunna nyttjas av kommunerna i länet om de så önskar.

Kultur- och bildningsenheten ska kunna använda underlaget som analys- och planeringsunderlag för insatser gällande breddat deltagande i kulturlivet och invånarnas tillgänglighet till kultur.

Enheten för Näringslivsutveckling ska kunna använda resultatet som grund för strategisk planering av insatser som rör besöksnäringens utveckling, exempelvis inom utbudsutveckling samt investering och etablering. Här är ett framtåsyftande perspektiv mot 2040 särskilt viktigt.

UTREDNINGENS UPPLÄGG

Kultur och besöksmål har stått i fokus för ett delat uppdrag inom Region Östergötlands organisation – med syfte att kartlägga nuläget och blicka framåt mot 2040. Genom ett nära samarbete mellan tre regionala enheter har två tematiska delstudier tagit form, där skillnader i perspektiv vävts samman till gemensamma insikter om tillgång, utveckling och framtida möjligheter.

Uppdraget har genomförts i nära samarbete med de tre medverkande enheterna från Region Östergötland. En projektgrupp med representanter från alla tre enheter har medverkat i tre workshoppar och diskuterat kartläggning, metod och resultat. En mindre arbetsgrupp med representanter från de tre enheterna har haft kontinuerliga arbets- och avstämningsmöten.

I figuren på sidan 5 beskrivs hur de olika delmomenten i utredningen hänger samman.

TVÅ TEMAN MED NÄRA KOPPLING TILL VARANDRA

Uppdraget fokuserar på två olika teman med nära koppling till varandra: Kultur och besöksmål. Vissa kulturmålpunkter är också besöksmål, men samti-

digt finns besöksmål som inte är direkt relaterade till kultur. Det finns också kulturmålpunkter som inte är besöksmål i ett mer regionalt perspektiv.

Frågeställningarna kring kultur respektive besöksmål ser något olika ut i uppdraget. De två temana har olika tidsperspektiv: när det gäller kultur finns ett behov av att skapa en nulägesbild av tillgången till kulturens fysiska platser i Östergötland medan besöksmålsperspektivet fokuserar på hur pågående trender kan påverka situationen fram till 2040. Temana har också olika perspektiv vad gäller målgrupper: medan kulturtemat har ett fokus på invånarnas tillgång till kultur har besöksmålstemat ett fokus på besökare från både Östergötland och andra delar av landet och världen.

OMVÄRLDSANALYS OCH TRENDSPANING

Omvärldsanalys och trendspaningen belyser både temat kultur och temat besöksmål, men med något olika inriktning. Medan arbetet kring besöksmål främst har fokus på hur rådande trender kan komma att påverka inriktningen för besöksnäringen till ett 2040-perspektiv fokuserar kulturavsnittet på kulturens roll i den regionala planering. Omvärldsanalys och trendspaning har varit ett viktigt underlag för att genomföra analyser av besöksmål 2040 och för rekommendationer för fortsatt arbete.

ANALYSRESULTAT

Givet de olika perspektiven presenteras analysresultatet i denna rapport i varsitt kapitel: *Tillgång till kultur* och *Östergötlands besöksmål 2040*. Kapitlet *Tillgång till kultur* fokuserar på kartläggning av kulturmålpunkter, kategorisering (struktur) av dessa samt tillgänglighetsanalys utifrån invånarnas tillgång till kultur. Kapitlet *Östergötlands besöksmål 2040* fokuserar på vilka stråk och platser som har potential som besöksmål i ett 2040-perspektiv.

WORKSHOPPAR OCH ARBETSMÖTEN

Samtidigt som det finns olikheter mellan de två temana har arbetet under utredningen varit mycket integrerat, inte minst med gemensamma workshoppar och arbetsmöten. Under arbetet har tre workshoppar och regelbundna arbetsmöten genomförts med representanter från alla tre enheter.

Den första workshoppen syftade till att identifiera vilka målpunkter som behövde kartläggas. Under workshoppen och efterföljande arbetsmöten konstaterades det att behovet enbart fanns för kulturmålpunkter. Övriga besöksmål bedömdes vara tillräckligt väl kartlagda.

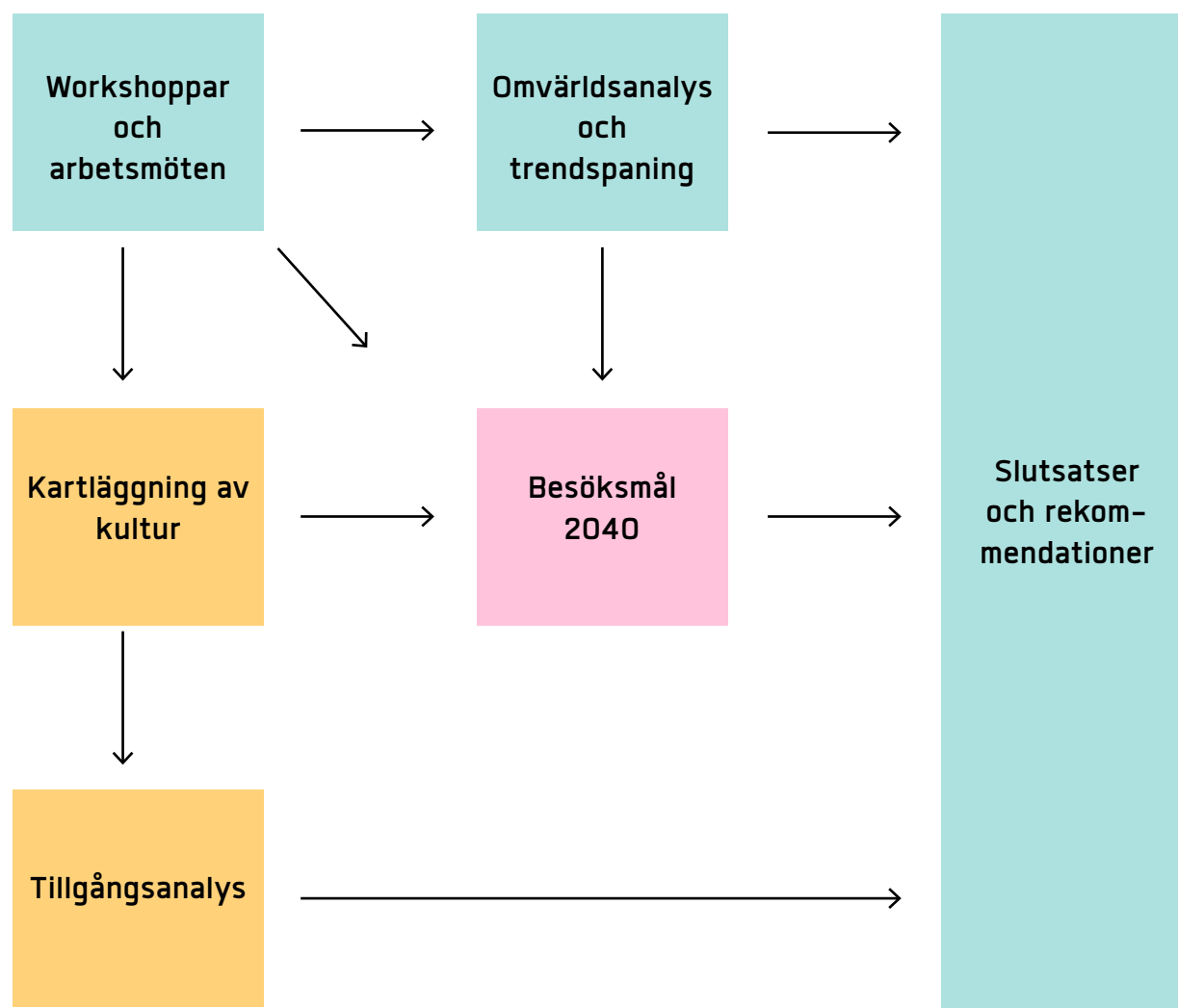
Den andra workshoppen och efterföljande arbetsmöten hade två fokusområden: dels hur kulturmålpunkter kunde struktureras i olika typer och geografiska skalnivåer och dels en diskussion om

vilken typ av besöksmål som, utifrån en omvärlds- och trendanalys kan tänkas vara särskilt relevanta i ett 2040-perspektiv. Deltagarna landade då i de tre temana som belyses i kapitlet Östergötlands besöksmål 2040.

Den sista workshoppen fokuserade helt på besöksmål i ett 2040-perspektiv. Här diskuterades analysresultaten utifrån behov av framtida regionala strategier och behov av samverkan med andra aktörer.

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

I kapitlet Slutsatser och rekommendationer sammanfattas resultatet från workshoppar, analyser samt omvärldsanalys och trendspaning med både text och grafik. Här tas också förslag fram för vidare arbete med specifika platser och stråk, samt möjligheter för samverkan mellan region och kommuner.

Figur över utredningens upplägg och hur de två temana kultur och besöksmål hanteras både separat och integrerat

OMVÄRLDSANALYS OCH TRENDPANING

Syftet med detta avsnitt är att ge en omvärldsanalys och trendspaning om hur kultur och besöksnäring kan komma att utvecklas i Östergötland i framtiden. Spaningen är en skrivbordsstudie baserad på de workshopar som arrangerats inom ramen för projektet Kultur och besöksmål i Östergötland samt relevant forskning om rådande trender inom kultur och besöksnäring. Besöksnäringen och turismen ger positiva bidrag till ekonomi, arbetsmarknad och till ökad lokal och regional attraktivitet och är en viktig del för utvecklingen i Östergötland. De hjälper till att stärka både den kommersiella servicen och samhällsservicen i stort.

Hållbar besöksnäring och kulturverksamheter kan båda ha betydelse för omställningen till ett mer grönt, inkluderande och digitalt samhälle vilket har diskuterats flitigt under senare tid. Värdet av kultur och kreativitet för ökad attraktions- respektive innovationskraft har även uppmärksammats och fått större relevans för att stärka platserns konkurrenskraft. På europeisk nivå har man lanserat *the Green Deal* med ett *New European Bauhaus*, forskningsprogrammet *Horizon Europe* och inte minst *EIT Culture & Creativity* för att strategiskt stärka relationen mellan kultur inom forskning, entreprenörskap och innovation. I Sverige har en ny nationell strategi för kulturella och kreativa branscher nyligen antagits av riksdagen

KULTURHUSET SKYLTEN I LINKÖPING

Foto: Arvelius, CC BY-SA 3.0. Bilden är beskuren.

BESÖKSNÄRING

Besöksnäring är en av världens mest expansiva branscher. Hållbar turism och växande besöksnäring bidrar till lokal och regional utveckling, investeringar, service, bevarande och utveckling av natur- och kulturmiljöer och förstärker platsernas attraktionskraft. Nya trender pekar mot ökad efterfrågan på hållbara, meningsfulla och kulturellt förankrade upplevelser, samtidigt som branschen påverkas av klimatförändringar, digitalisering och global oro.

Besöksnäringen har under de senaste decennierna varit en av världens absolut snabbast växande branscher. Enligt FN-organet UNWTO (*United Nations World Tourism Organization*) omfattar turism människors aktiviteter när de reser till och vistas på plat-

ser utanför sin vanliga omgivning för kortare tid än ett år för fritid, affärer eller andra syften.¹

Turism är en betydelsefull drivkraft för ekonomisk utveckling och skapar många nya jobb. Bara i Sverige arbetar idag drygt 100 000 personer i besöksnäringen.² År 2021 uppgick den totala turismkonsumtionen i Sverige till 249 miljarder kronor. Den största delen, 192 miljarder kronor, kom från den inhemska turismen, det vill säga svenskars egen turismkonsumtion i Sverige.³ Till detta kan man lägga alla arbetstillfällen som turismen bidrar till att skapa i andra branscher.

Med en snabbt växande turistbransch har nya destinationer dykt upp; internationellt, men även i Sverige. Turister besöker inte bara länders huvudstäder eller välkända turistmål. De nya resmålen har lockat allt fler turister att besöka avlägsna destinationer som tidigare hade begränsad tillgänglighet och ingen turistinfrastruktur.⁴ Det har inneburit att kommuner och regioner har fått en allt viktigare roll

i utvecklingen av svensk besöksnäring.

I Östergötland finns flera besöksmål med stor attraktivitet. Vadstena stadskärna har årligen ca 500 000 dagsbesökare och kommunen som helhet ca 1 milj. Vadstena slott och Klosterkyrkan har vardera ca 200 000 besökare per år enligt deras egna besöksräknare. Omberg har också ca 200 000 dagsbesökare per år. Hälften av besökarna kommer under perioden maj-augusti, flest i juli. I Tillväxtverkets statistik över gästnätter för 2024 är Östergötland den region som backar mest i landet.⁵ Minus 35 000 gästnätter, vilket motsvarar 1,8 procent av det totala antalet, jämfört med året innan. Ödeshög är den kommun i regionen som tappat mest.

BESÖKSNÄRINGEN I FRAMTIDEN

Visit Skåne har tillsammans med Kairos Future gjort en trendspaning där de har identifierat en rad trender utifrån frågan om vilka omvärldsfaktorer som påverkar turismen i Skåne mot 2030.⁶ Studien

1 <https://www.unwto.org/>

2 <https://kunskapbesoksnaring.se/om-turism-och-besoksnaring/turism-skapar-jobb/sysselsatta-inom-turism-2021>

3 Tillväxtverket (2022) Fakta om svensk turism, Publikationsnummer: 0419ISBN: 978-91-89730-07-6

4 <https://www.nateko.lu.se/sv/forskning-vid-ines/geografisk-informationsvetenskap/turismens-miljopaverkan-och-rumslig-planering>

5 <https://tillvaxtdata.tillvaxtverket.se/statistikportal#page=af05c13c-dcf5-4f4a-92ec-bebddd118fb0>

6 <https://corporate.visitskane.com/sv/verktyglada/omvarldsanalys-och-trender/trender-mot-2030>

tydliggör konsekvenser för besöksnäringen av ett ökat globalt välbefinnande, en ökad urbanisering liksom ökad digitalisering. De kommer fram till att det kommer att ställas allt större krav på innovation och skapande av nya upplevelser för att fortsätta attrahera besökare.

I den ovan nämnda studien reflekterar Visit Skåne och Kairos Future över om klimatssmarta transporter innebär att den fysiska tillgängligheten till besöksmål kommer att öka. Samtidigt kommer den digitala tillgängligheten att vara viktig, inte minst för potentiella besökare som söker information och inspiration. Med ökad automatisering och artificiell intelligens kommer den turistiska infrastrukturen att påverkas inom bo, äta och göra (t ex ökade individbaserade upplevelser men även vidareutveckling av Airbnb, Uber etc). En större del av vår konsumtion läggs idag på upplevelser istället för fysiska produkter - att vara med om något värderas högre än att äga saker. Det kan handla om meningsfulla och sociala aktiviteter, hantverk, det naturliga, det spektakulära, det långsamma, självförverkligande med mera.

Visit Skåne och Kairos Future kommer i sin studie fram till att de grundläggande reseanledningarna består, långsiktigt hållbarhetsarbete kommer att öka i betydelse, resande kommer vara fortsatt attraktivt, virtuella upplevelser kommer att bli en allt starkare konkurrent om människors tid och pengar, kampen om offentliga resurser kommer att öka, maktkampen om kunddata kommer att intensifieras samt att AI kommer att utmana den traditionella organiseringen av turismen.

Idag spekuleras det i att på grund av ett allt för varmt klimat kommer Sydeuropa och norra Afrika att bli mindre attraktivt för både skandinaviska turister och inhemska turister. Utifrån ett besöksnäringsspektiv kan kanske Sverige och de andra nordiska länderna gynnas av ett varmare klimat. Sydeuropas allt för intensiva värmeböljor kan göra Sverige med en kanske mer behaglig temperatur till ett mer attraktivt resmål.

I flera kända turistorter i bland annat medelhavsområdet har under senare tid protester kraftigt ökat från lokalbefolkningen mot hur turismen bidragit till kostnadsökningar och undanträngningseffekter.

Vi har inte samma problem i Sverige eller i Östergötland kring massturismen som i vissa andra delar av till exempel Europa. Men turism ställer vissa kommuner inför utmaningar. En säsongsbaserad turism kan innebära att mindre kommuner flerdubblar sitt invånarantal under sommarmånaderna. Kommunerna behöver då ha system för vatten och avlopp som klarar de stora antalet sommarboenden som inte bidrar med inkomstskatter. Obalansen kan även medföra negativa gentrifieringseffekter då fastighetspriserna i de attraktiva områdena stiger dramatiskt. Ungdomarna som befinner sig i bostadskarriären har inte råd att skaffa boende, utan kan behöva flytta till andra kommuner med färre turister. Med en eventuell ökande turism skulle utmaningarna kunna växa.

Även om besöksnäringen är beroende av miljön har den också historiskt sett varit en betydande bidra-

gande orsak till slitage på våra attraktiva områden i skog och mark och till miljöförstöring. Stora mängder vatten, energi och naturresurser används, växthusgasutsläppen är höga och stora mängder avfall genereras dagligen. Med en ökad turism i Sverige skulle attraktiva natur- och vildmarksområden kunna bli överexponerade på grund av ökat tryck från den turismsrelaterade utveckling som drivs av ökande antal besökare. I sårbara områden påverkar denna utveckling dessutom i stor utsträckning dessa områdens biologiska mångfald och kan så småningom orsaka bestående skador.

Samtidigt kan besöksnäringen ytterligare stärka det lokala samhällets gröna omställning genom att baseras på cirkulärekonomi. Det kan handla om att gå bortom massturism för att skapa hållbara, människocentrerade reseupplevelser som respekterar lokala identiteter och landskap.

PLATSUTVECKLING

På senare tid har lokalt utbud av olika former av upplevelser i en allt större utsträckning betraktats som av värde för platser, orter, kommuners och regioners attraktivitet. Det kan handla om att dra till sig besökare, talanger, nya invånare och investeringar. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, har i flera tidigare rapporter kunnat konstatera att attraktivitet inte bara handlar om arbetstillfällen, bostäder, kommunikationer och kommunal basservice.⁷ Fritidsaktiviteter och kultur, föreningsliv och mötesplatser har också stor betydelse. Tillväxtanalys lyfter bl a fram be-

7 Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (2015). Kultur gör skillnad! Livskraft och attraktivitet – om kulturens betydelse i Sveriges gles- och landsbygder. Dnr: 2015/051

tydelsen av besökarens möjligheter att kunna ta del av ett levande och varierat utbud, liksom att själv ha möjlighet att ägna sig åt skapande verksamhet, kan vara avgörande för människors vilja att besöka en plats, bosätta sig där och att stanna kvar.

Samspelet mellan besöksnäring och kulturverksamheter har en stor viktig faktor för platser, orter, kommuners och regioners attraktivitet.⁸ I ett nationellt perspektiv betonar Tillväxtverket och Visit Sweden att Sveriges förutsättningar för en utvecklad kulturturism är stor genom att:

- Efterfrågan på autentiska och minnesvärda upplevelser.
- Önskan att uppleva vardagsfirande och lokala nöjen.
- Strävan att besöka och bidra till en mer hållbar kultur.
- Ständig kulturell utveckling som skapar nya möjligheter till produkt- och affärsutveckling.

Samtidigt är konkurrensen inom kulturturismen på internationell nivå hård och kulturturism står i ständig förändring (Visit Sweden och Tillväxtverket, 2023). Tillväxtverket och Visit Sweden har identifierat intressanta förutsättningar med särskilt stor potential för att välja Sverige när det gäller kulturturism:

- Uppleva den svenska livsstilen och kulturen.

- Se nya städer och platser.
- Lära sig något nytt på resan.
- Hinna se och göra så mycket som möjligt i Sverige under vistelsen.

Enligt det EU-finansierade forskningsprojektet Be.CULTOUR (Beyond Cultural Tourism) är kulturturism ett kraftfullt verktyg för ekonomisk och social utveckling. Men när den enbart drivs av ekonomisk vinning kan den leda till överturism, förlust av kulturell identitet, miljöförstöring och ekonomiskt läckage - där vinsterna inte når lokalsamhället. Därför efterlyser Be.CULTOUR en grundläggande förändring av kulturturismen och rör sig bort från en massturism som ofta orsakar miljömässig och social skada - och föreställer sig ett nytt paradigm som placerar kultur, kulturarv och lokalsamhällen i centrum för turismutvecklingen. Projektet föreslår en strategi som bygger på principerna om cirkulär ekonomi, bevarande och utveckling av kulturmiljöer vilket främjar ömsesidiga förhållanden mellan hållbarhet, estetik och social integration.

Vidare förespråkas en alternativ modell där:

- Kulturmiljöer värderas som viktiga tillgångar för social och ekonomisk förnyelse.
- Principerna för cirkulär ekonomi säkerställer att resurserna stannar i lokalsamhällena och främjar resiliens.

- Hållbarhet, delaktighet och skönhet formar turismpolitiken och investeringsstrategierna (jämför med New European Bauhaus).
- Avlägsna och lantliga destinationer revitaliseras för att kunna erbjuda omvälvande reseupplevelser.

8 Visit Sweden och Tillväxtverket (2023). Svensk kulturturism 2023 – en förstudie

KULTUR

Kultur ses idag alltmer som en investering – inte bara i ekonomisk tillväxt, utan i hållbar utveckling, hälsa, innovation och social sammanhållning. Nya perspektiv lyfter kulturens roll i allt från klimatmål till beteendeförändringar, och visar hur kreativitet kan forma framtidens samhällen.

Idag betraktas kultur i allt större utsträckning inte som en kostnad för samhället utan istället som en investering. Ett ökat intresse kan därför ses för att tydliggöra avkastningar för dessa investeringar. Kulturverksamheter bidrar i hög utsträckning till att skapa nya värden.

Redan för nästan tjugo år sedan, 2006, presenterade den Bryssel-baserade konsultbyrån KEA en rapport som visade kulturens betydelse för EU:s ekonomi i sin helhet och gjorde begreppet kreativa näringar känt för en bredare grupp av beslutsfattare och opi-

nionsbildare.⁹ Rapporten fick stor betydelse och innebar inledningen av förändringar av kulturpolitiken på europeisk nivå som därefter har fått genomslag även på nationell, regional och lokal nivå.

2017 var 7,5 procent eller 12 miljoner sysselsatta i de kulturella och kreativa branscherna (KKB) i EU.¹⁰ KKB hade 2,5 gånger fler heltidsarbeten än i bilindustrin och 5 gånger fler än i kemiindustrin. KKB:s andel av EU:s BNP var 4,0 procent. Siffrorna var betydligt högre i vissa städer och regioner.

Det handlar inte bara om att kultur bidrar till att stärka en plats eller regions attraktivitet och därmed bidra till en ökad turism. Det handlar heller inte enbart om kulturella och kreativa branschens ekonomiska avkastning eller om skapande av nya arbetstillfällen. Idag har intresset för kulturens betydelse för hållbar utveckling, kreativitet och innovation, välbefinnande och hälsa samt social sammanhållning och beteendeförändringar. Man talar om kulturens ekosystem. I dessa sammanhang har intresset ökat för *aktivt* deltagande i kulturverksamheter, inte bara att man konsumerar kulturupplevelser eller betraktar konst.

HÅLLBAR UTVECKLING

I FN:s hållbarhetsmål Agenda 2030 nämns kultur för första gången i denna typ av internationella miljö- eller klimatområdet.¹¹ I delmål 11.4 slås det fast att vi ska skydda och bevara natur- och kulturarvet. Den enda indikatorn som anges är att betrakta medlemsländernas totala kostnader för att utvärdera åtgärderna. Nu har UNESCO tagit fram 22 nya indikatorer för att följa upp kultur inom Agenda 2030.¹² Av intresse är att de inte enbart är inriktade på ekonomiska konsekvenser utan istället fokuserar på kulturens betydelse för miljö och resiliens, välbefinnande och försörjning, kunskap och färdigheter samt inkludering och delaktighet.

Det innebär en tydlig förskjutning mot kulturens bidrag till social hållbar utveckling med andra ord. Det medför även att vi kan konstatera påverkan av kultur inte bara i mål 11, utan även i mål 2 (Ingen hunger), 4 (God utbildning), 6 (Rent vatten och sanitet för alla), 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur),

9 https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf

10 European Institute of Innovation and Technology. Potential Future EIT Thematic Areas—Input to the EIT Strategic Innovation Agenda 2021–2027; European Institute of Innovation and Technology: Budapest, Hungary, 2017.

11 <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>

12 <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-thematic-indicators-culture-2030-agenda>

10 (Minskad ojämlikhet), 12 (Hållbar konsumtion och produktion), 13 (Bekämpa klimatförändringarna), 14 (Hav och marina resurser), 15 (Ekosystem och biologisk mångfald) samt 16 (Fredliga och inkluderande samhällen). Frågan är om inte kultur även har betydelse för mål 1 (Ingen fattigdom), 3 (God hälsa och välbefinnande), 5 (Jämställdhet), 7 (Hållbar energi för alla) samt mål 17 (Genomförande och globalt partnerskap)?

Samma tendens kan man se inom EU. *The Green Deal* syftar till att ställa om EU till en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi.¹³ Som ett led i arbetet med att förverkliga den europeiska strategiagendan har EU lanserat ett *New European Bauhaus* med syfte att bidra till en samhällsutveckling byggd på inkludering, mångfald, tillgänglighet, hållbarhet, kreativitet och innovation.¹⁴ I Sverige pågår arbetet inom politikområdet Gestaltad livsmiljö med liknande målsättning.¹⁵

KREATIVITET OCH INNOVATION

Kultur och kreativitets förmåga att bygga broar mellan perspektiv, människor, tid och rum ses i sammanhanget som en nödvändig resurs för att gemensamt kunna utforma framtidens sätt att bo och verka. Insikten att kulturella ekosystem besitter en outnyttjad kapacitet att bidra med kreativitet och

innovation ligger även till grund för *European Institute of Innovation & Technology's (EIT)* strategi att lansera en *Knowledge and Innovation Community (KIC)* för Kultur och kreativitet. Den syftar till att utbilda en ny generation av entreprenörer, utveckla innovativa produkter och tjänster samt skapa nya företag och utöka befintliga.

Från och med 2025 blir det möjligt att söka bidrag från EIT inom den så kallade kunskapstriangeln (utbildning/forskning/innovation) till kultur -och kreativitetsprojekt.¹⁶

GODA LIVSVILLKOR OCH HÄLSA

Intresset och förståelsen för vilken inverkan kreativ eller kulturell aktivitet kan ha på hälsa och välbefinnande har vuxit under den senaste tiden. Flera regioner har testat kultur på recept. Aktiviteterna spänner över hela kulturella och kreativa fältet och kan omfatta bild- och scenkonst, hantverk, film, litteratur, matlagning och kreativa aktiviteter i naturen, såsom trädgårdsarbete; tillvägagångssätt kan innefatta kreativa och innovativa sätt att närma sig hälso- och omsorgstjänster, samproduktion, utbildning och utveckling av arbetskraften. Kreativ hälsa kan tillämpas i hem, samhällen, kulturinstitutioner och kulturarv och vårdmiljöer. Kreativ hälsa kan bidra till att förebygga ohälsa, främja hälsosamt bete-

ende, hantering av långsiktiga tillstånd och behandling och återhämtning under hela livsförloppet.¹⁷

Brittiska studier konstaterar kulturens tydliga positiva innebörd bl a när det gäller användning av musik för att stödja spädbarns sociala utveckling, bokläsning för att stödja barns sociala utveckling, musik eller läsning för tal- och språkutveckling bland spädbarn och barn, konst för att stödja sociala aspekter sammanhållning, konst för att förbättra välbefinnande (d.v.s. positiva psykologiska faktorer) hos vuxna, konst för att minska fysisk nedgång i äldre ålder.

SOCIAL PÅVERKAN OCH BETEENDEFÖRÄNDRING

Forskning har visat att det finns samband mellan stor tillgång till kulturella aktiviteter och människor som är mer villiga att ompröva sina tidigare uppfattningar. Aktivt deltagande i kulturverksamheter innebär en vana för nya intryck, uttryck, erfarenheter, idéer och nya situationer. Kultur kan bidra till att utveckla en social miljö som gynnar ett öppet sinne-lag och utbyte av idéer.

Aktivt deltagande i kulturverksamheter spelar därmed en betydande stor roll för den gröna och digitala omställningen. Kultur öppnar upp möjligheter till att förändra våra beteenden för att passa förväntningar, normer och standarder. Forskning inom

13 https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

14 https://new-european-bauhaus.europa.eu/index_en

15 <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/andra-Styrmedel-for-kulturvarden/gestaltad/>

16 <https://eit-culture-creativity.eu/calls-funding/>

17 <https://www.culturehealthandwellbeing.org.uk/>

neurovetenskap, psykologi och antropologi visar invecklade samspel mellan känslor och kognition för att underlätta människors anpassningsförmåga. Konstnärliga och kulturella praktiker utgör viktiga förutsättningar som utnyttjar känslor för beteendeförändringar.

KULTUR SOM MOTOR I PLATSUTVECKLING

Det på senare tid ökade intresset för begreppet kulturella och kreativa ekosystem kan förstås som ett sätt att spegla en förändring mot ett mer holistiskt och inkluderande förhållningssätt till den kulturella och kreativa sektorn. Det handlar inte om att uppskatta hur stor den kreativa klassen är i ett visst område. Inte heller hur många aktiebolag som är registrerade inom kulturella och kreativa branscher (KKB) eller hur mycket de omsätter i monetära termer. Kulturella och kreativa ekosystem betonar kopplingen till geografiska förutsättningar, till det omgivande samhället med aktörer i andra sektorer och till lokala samhällen och deras kulturella och kreativa identiteter och värderingar. Dessutom har begreppet kulturella och kreativa ekosystem kopplats till vilken roll kultur kan spela för att leda utvecklingen i omställningen till ett hållbart samhälle.

I kulturens ekosystem skapas särskilda gynnsamma samband mellan kulturaktörer. Dessa relationer har bäring på socialt hållbar utveckling och innova-

tionsdriven tillväxt.

Studier av kreativa kraftfält med utgångspunkt i den italienske kulturekonomen Pier Luigi Saccos teorier om system-överskridande kulturdistrikt har genomförts t ex i olika regioner/delregioner i västra Sverige. I kreativa kraftfält finner man särskilt gynnsamma sammanhang där människors aktiva deltagande i kulturaktiviteter medför en stärkt social sammanhållning och ökad förändringsbenägenhet. I vad Sacco kallar pre-innovativa plattformar spiller det aktiva kulturdeltagandet över i öppenheten för att ta till sig nya perspektiv och därmed som grogrund för innovativt tänkande. I sådana kreativa kraftfält finns de största förutsättningarna för att kulturens kreativitet och människornas erfarenhet av nya uttryck, intryck och erfarenheter ska sprida sig till ekonomin i sin helhet och på det sättet stärka en inkluderande och innovationsbaserad regional utveckling och omställningen till ett hållbart samhälle.

I Västra Götalandsregionen (VGR) har man strategiskt arbetat med platsutveckling av olika kulturmiljöer.¹⁸ Den interkommunala handlingsplanen Lab 190 är ett modellområde för hållbar utveckling och en långsiktig samverkansplattform. Här fokuserar kommunerna och VGR i nära samarbete med näringsliv och civilsamhälle på gröna näringar, hållbar besöksnäring och infrastruktur för att binda ihop

landskapet utmed länsväg 190 mellan Göteborg och Nossebro. VGR har även gjort strategiska satsningar på olika kluster som till exempel mode (Borås), film (Trollhättan) och hantverk (Mariestad).

VGR har även tagit fram en metod för platsutveckling som bygger på en process i sex steg, från förankring till långsiktig organisering. Ett trettiotal mindre orter har valts ut med olika förutsättningar, det kan handla om hållbara platser, platser lämpade för maritima service och besöksnäring, kultursystem samt organisering för hållbarhet. I sitt arbete med platsutveckling har regionen förtydligat sin roll som samordnare, processledare, metodutvecklare, främjare av intern och extern samverkan samt finansiär.

Region Halland respektive VGR har även gjort flera studier för att undersöka kulturens ekosystem och dess relationer till det omgivande samhället inom projektet Kreativa kraftfält.¹⁹ Efter kartläggning av aktivt deltagande i kulturaktiviteter samt kulturlokalerna har dessa analyserats med hjälp av AI och algoritmer. Härigenom kan man se var i regionen relationerna är som starkast, i vad som kallas ”kulturens dolda geografi”, respektive hur dessa relationer är uppbyggda. Sammantaget innebär det nya möjligheter att stärka befintliga och utveckla nya strategiska partnerskap och projekt.

18 <https://www.vgregion.se/f/kulturforvaltningen/samhallsutveckling/platsutveckling/hur-gor-man/>

19 Ferilli, G., Gustafsson, C., Buscema, M. & Sacco, P.L. (2019). The complex dynamic evolution of cultural vibrancy in the Region of Halland, Sweden. *International Regional Science Review*. Sage Journals. <https://doi.org/10.1177/0160017619849633>

SLUTSATSER

BESÖKSNÄRINGEN – VIKTIG DEL FÖR DEN REGIONALA UTVECKLINGEN

Besöksnäringen är en viktig del för utvecklingen i Östergötland. Genom Visit Östergötland marknadsförs länet som ett attraktivt besöksmål både nationellt och internationellt. Det handlar om att öka antal övernattande besökare september till maj, öka lönsamheten för besöksnäringens aktörer samt att stärka Östergötlands attraktivitet som en plats att besöka, bo och verka på för alla oavsett bakgrund, funktionsförmåga, kön och ålder året runt.

Besöksnäringen bidrar till stora statliga skatteintäkter varje år. Turismen medför samtidigt kostnader för värdkommunerna vilket har medfört en diskussion om hur de ska kunna ta del av turismintäkterna, till exempel genom att ta betalt för kommunens service i någon form. Kanske genom att sommarboende ska betala någon del av kommunalskatten till värdkommunen.

En besöksnäring kan ytterligare stärka det lokala samhällets gröna omställning genom att baseras på cirkulärekonomi. Det kan till exempel handla om att resa utanför högsäsong och försöka integrera sig i den lokala ekonomin är andra sätt som kan främja hållbar turism.

KULTURENS BREDA BIDRAG TILL SAMHÄLLSUTVECKLINGEN

Insikten om kulturella och kreativa näringars betydelse har bakgrund i ekonomiska fakta (se sidan 11). Det är intressanta siffror i sig, men kanske mer intressant är det att reflektera över kulturens generella bidrag till ett hållbart samhälle och demokrati samt betydelse för välbefinnande och hälsa, barns utveckling, kreativitet och innovation i andra branscher och för kulturell mångfald, social och territoriell sammanhållning, attraktivitet, resiliens, hållbar utveckling, cirkulär ekonomi och återhämtning efter till exempel pandemier och krig. Kulturens nya roll i dessa sammanhang kan beskrivas som en självklar förutsättning för innovation, även i andra branscher och i ekonomin som helhet.

SAMVERKAN MELLAN REGION, KOMMUNER OCH ANDRA AKTÖRER

En god samverkan mellan offentliga sektorn, näringslivet, akademien och civilsamhället är viktig för att möta dagens och framtidens utmaningar. Det kan handla om samarbeten på lokal, regional, nationell men även europeiska och internationell nivå. Genom att skapa tydliga strukturer, öka transparensen och bygga förtroende kan effektiva och hållbara samverkansformer skapas. Regionen ansvarar bland annat för regional utveckling och kollektivtrafik med stor betydelse för både besöksnäring och kulturverksamheter. Regionen har i dessa sammanhang olika roller, till exempel som kunskapsinhämtande, nätverkande, bidragsgivande och styrande. I särskilda samverkansavtal kan detta regleras. Stärkt samarbete mellan region och akademi skulle ytterligare kunna främja innovation och utveckling av besöksnäringen och kulturen i Östergötland.

KULTUR: KARTLÄGGNING OCH TILLGÅNG

KARTLÄGGNING AV KULTURMÅLPUNKTER

En regional kartläggning av Östergötlands kulturella målpunkter har genomförts i samverkan med Region Östergötland och kommunerna. Kulturmålpunkter har identifierats, kategoriserats och analyserats utifrån verksamhetstyp och geografisk skala – från lokal närgeografi till storregional betydelse.

En kartläggning och kategorisering av kulturmålpunkter har genomförts i nära samråd med Region Östergötland.

Information om kulturella målpunkter har inhämtats från Region Östergötlands Regionatlas samt kompletterats och uppdaterats utifrån andra datakällor som Myndigheten för Kulturanalys, kommuners hemsidor, Open Street map och Google maps, med flera. Kommunerna har kompletterat och korrigerat data från dessa källor. Region Östergötland har sedan granskat materialet. Målpunkterna har delats in i kategorier som arbetats fram i samarbete mellan konsultteamet och Region Östergötland.

Kartläggningen avser kontinuerligt pågående publik kulturverksamhet inom alla konstformer och uttryck (scenkonst, bild och form, film, musik, litteratur, kulturarv) som utförs av det fria kulturlivet, av

HUVUDKATEGORI	UNDERKATEGORI	REGIONAL SKALNIVÅ
Bibliotek		Närgeografi
Biograf		Närgeografi
Kulturmiljöer	• Slott • Herrgård • Kyrka • Kloster • Fornvårdsobjekt • Kulturresevat • Övrig kulturmiljö	Närgeografi/Regional/Storregional
Scen	• Bygdegård • Folkets hus och parker • Scen • Arena	Närgeografi/Regional/Storregional
Utställningslokal	• Hembygdsgård • Museum • Konsthall	Närgeografi/Regional/Storregional

TABELL 1. KATEGORIER I KARTLÄGGNINGEN AV KULTURMÅLPUNKTER

offentligt och privat finansierade aktörer och som är kopplat till en fysisk plats. Kartläggningen avgränsas till invånarnas perspektiv och inkluderar alltså inte utövarperspektivet.

KATEGORIER

Kulturmålpunkter har delats in i fem huvudkategorier. Några kategorier har också underkategorier. De fem huvudkategorierna är:

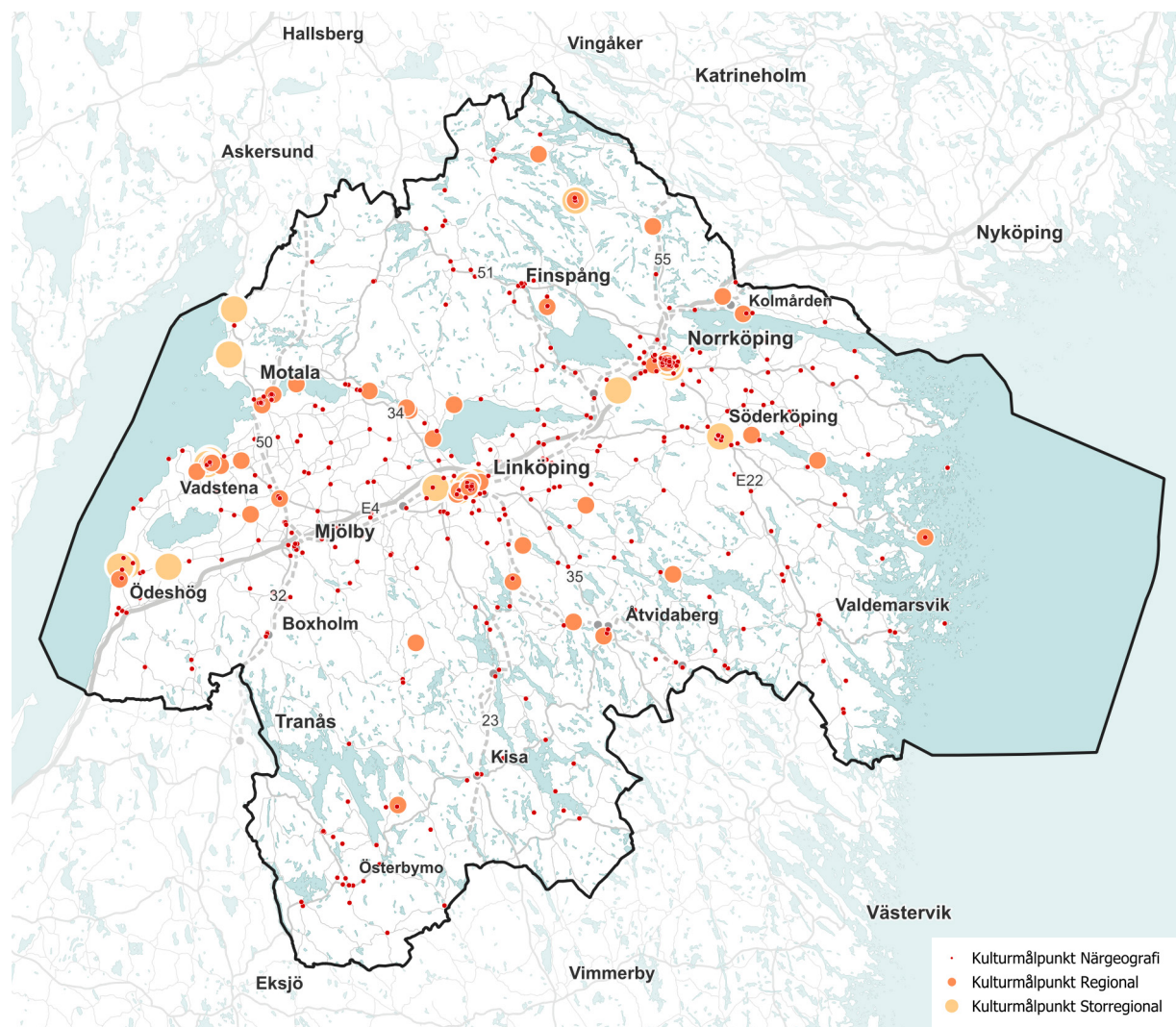
- Biografer
- Bibliotek
- Utställningslokaler
- Scener
- Kulturmiljöer

Kategorier och underkategorier presenteras i Tabell 1.

REGIONALA SKALNIVÅER

Alla kulturella målpunkter har kategoriserats utifrån den skalnivå som beskrivs i Rumslog strategi för Östergötland. Målpunkterna klassas antingen som betydelsefulla på den närgeografiska nivån, den regionala nivån eller den storregionala nivån. Kartan visar alla kulturmålpunkter i kartläggningen indelat i skalnivå. Biografer och bibliotek har alla kategoriserats som närgeografi, medan scener, utställningslokaler och kulturmiljöer är indelade i närgeografi, regional och storregional.

I **närgeografi** är fokus på Östergötlands utveckling

och var den bör ske inklusive närgeografiska samband över länsgräns. I det här sammanhanget kan det betraktas som målpunkter med stor andel besökare från den närmsta staden eller orten.

Den regionala nivån har fokus på ett sammanhållet Östergötland och samband över länsgränsen med centralorter i grannkommuner vilka har en regional betydelse för Östergötland år 2040. I det här sammanhanget kan det betraktas som målpunkter med stor andel besökare från andra delar av regionen eller närliggande regioner.

Den storregionala nivån visar Östergötlands roll i ett större geografiskt sammanhang. Den ger en bild av hur det goda läget tas tillvara, det vill säga hur Östergötland är uppkopplat storregionalt, nationellt och internationellt år 2040 och med utblick mot 2050. Fokus är stärkt storregional integrering och funktionalitet, men även de större sammanhangen som kopplingen mot de tre storstadsområdena i Sverige och den europeiska kontinenten. I det här sammanhanget kan det betraktas som målpunkter med stor andel besökare från andra delar av Sverige eller från andra länder.

LOUIS DE GEER KONSERT OCH KONGRESS I NORRKÖPING

Foto: Arild Vågen, CC BY-SA 3.0. Bilden är beskuren

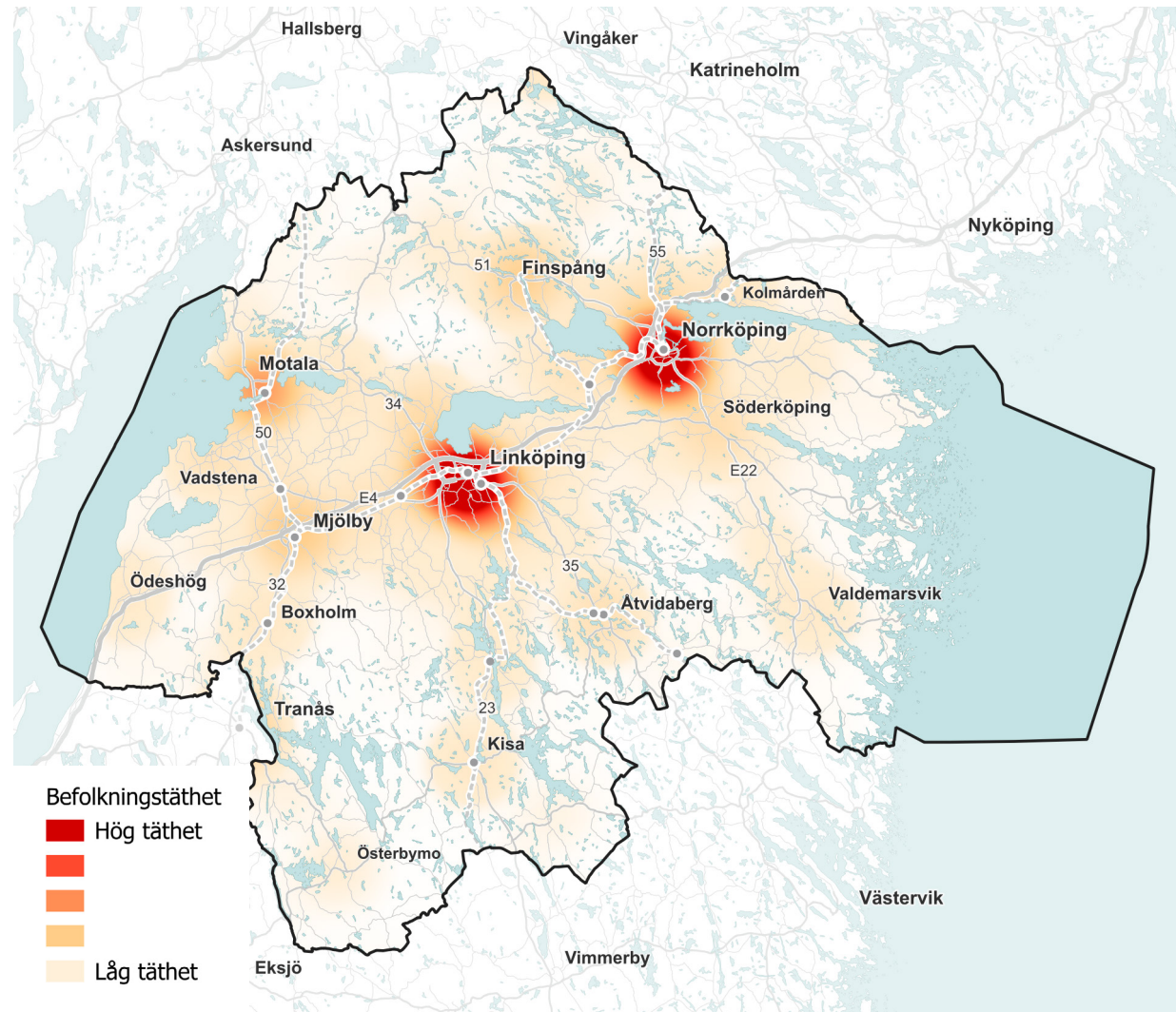

BEFOLKNINGSTÄTHET OCH PLATSTYPOLOGIER

För att förstå analysen av invånarnas tillgång till kultur i Östergötland krävs en förståelse för några grundläggande strukturella aspekter av regionen. Vi fokuserar här dels på befolkningstäthet och dels på en platstypologi som tagits fram inom ramen för arbetet med rumslig struktur.

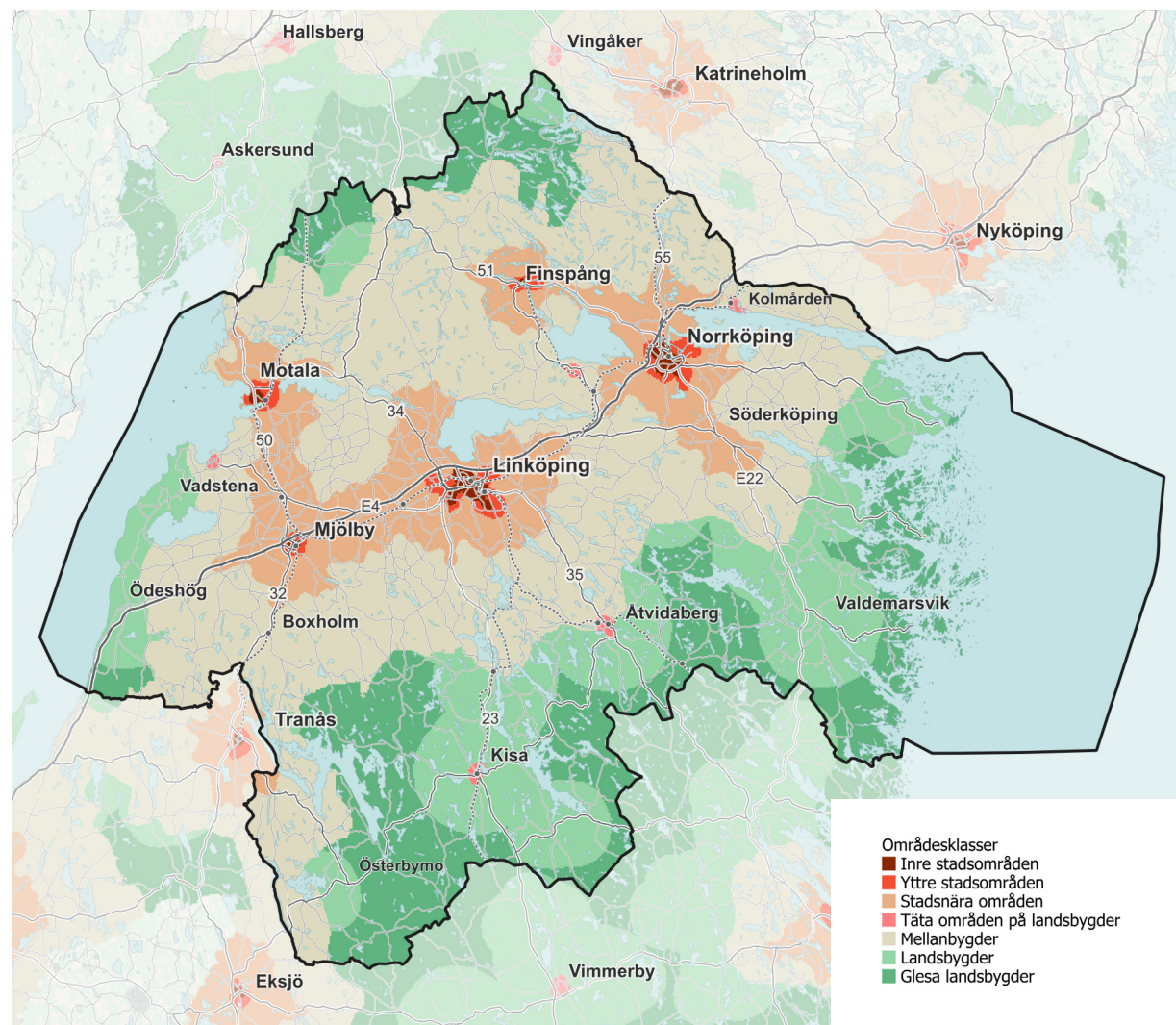
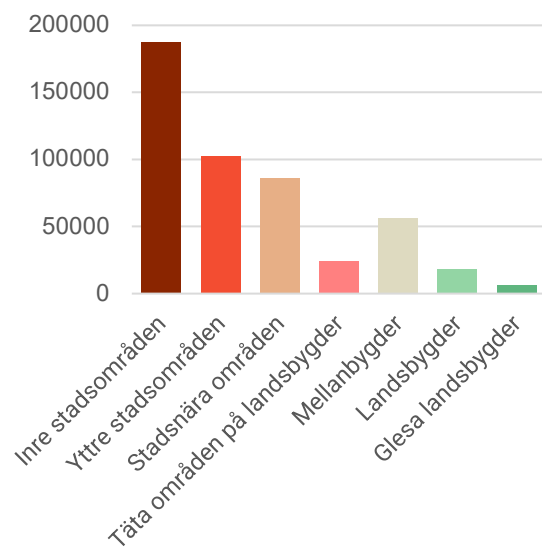
BEFOLKNINGSTÄTHET

Befolkningstätheten visualiseras här som en värmekarta där en hög koncentration av invånare visas i varmare färger. Högst koncentration av invånare finns i Norrköping och Linköping. Motala och Mjölby har också en något högre koncentration. Utanför de större städerna finns ett brett band av högre koncentration längs E4:an. Söderut anas två stråk med något högre koncentration kring väg 23 och E22:an.

PLATSTYPOLOGIER

Region Östergötland har i Utvecklingsstrategi för Östergötland anlagt ett geografiskt helhetsperspektiv. Utvecklingsstrategin gäller hela Östergötlands geografi och de analyser och strategier som följer behöver återspegla detta. För att visa på olikheter i förutsättningar i olika geografier behöver därför beskrivningen av Östergötland nyanseras bortom de normerade begreppen stad och land. Platstypologin innefattar sju regionala klasser som redovisas nedan. Nästan 40 procent av regionens befolkning bor i Inre stadsområden, vilka bara täcker knappt 1 procent av länets landareal. Tillsammans med invånarna i Yttre stadsområden och Stadsnära områden utgör de ca 80 procent av befolkningen i Östergötland. Andelen invånare i Täta områden på landsbygder och Mellanbygder är knappt 20 procent, och 6 procent av östgötarna bor i Landsbygder och Glesa landsbygder.

TILLGÅNG TILL KULTUR

För att ge en övergripande bild av den strukturella tillgången till kultur i Östergötland har analyser av invånarnas avstånd till olika kulturmålpunkter genomförts. Både vägnätsavstånd och kollektivtrafiktillgänglighet har beräknats, och resultaten redovisas som kartor och genomsnitt per platstypologi.

För att beskriva invånarnas tillgång till kultur i Östergötland har analyser av avstånd till olika typer av kulturmålpunkter genomförts.

Avstånd i vägnätet beräknas som avstånd i meter i vägnätet mellan en befolkad 100-meters ruta och närmaste kulturmålpunkt av vald typ.

Dessutom analyseras tillgängligheten med kollektivtrafik genom att mäta om kulturmålpunkterna är nåbara med kollektivtrafik med olika turtäthet.

Kartor redovisas för avståndsanalyser av samtliga kulturmålpunkter. För avstånd till målpunkter inom respektive huvudkategori redovisas resultatet sammanställt som genomsnittligt avstånd för invånare inom respektive platstypologi. Lokalisering för målpunkterna inom kategorin visas på karta. Resultatet för kollektivtrafiktillgängligheten redovisas hur målpunkter av olika typer fördelas mellan hållplatser med olika turtäthet.

Syftet med analysen är att ge en övergripande bild av den strukturella tillgången till kultur utifrån de fysiska platserna för kulturverksamheter. Att beskriva tillgång till kultur i form av avstånd i meter fångar naturligtvis inte hela bilden av hur invånarna upplever tillgången till kultur. Det kan finnas många skäl till att människor inte tar del av kultur även om den finns nära, som till exempel intresse, ekonomi, okunskap med mera. Avståndsanalysen tar inte heller hänsyn till mer detaljerad information om de olika kulturmålpunkterna som öppettider eller utbud. Dessa faktorer har strukturell betydelse för tillgången till kultur men har inte kunnat kartläggas inom den här utredningen.

BARNAVDELNINGEN PÅ MOTALA BIBLIOTEK

Foto: Kerstin Bengtsson, CC BY-SA 4.0. Bilden är beskuren.

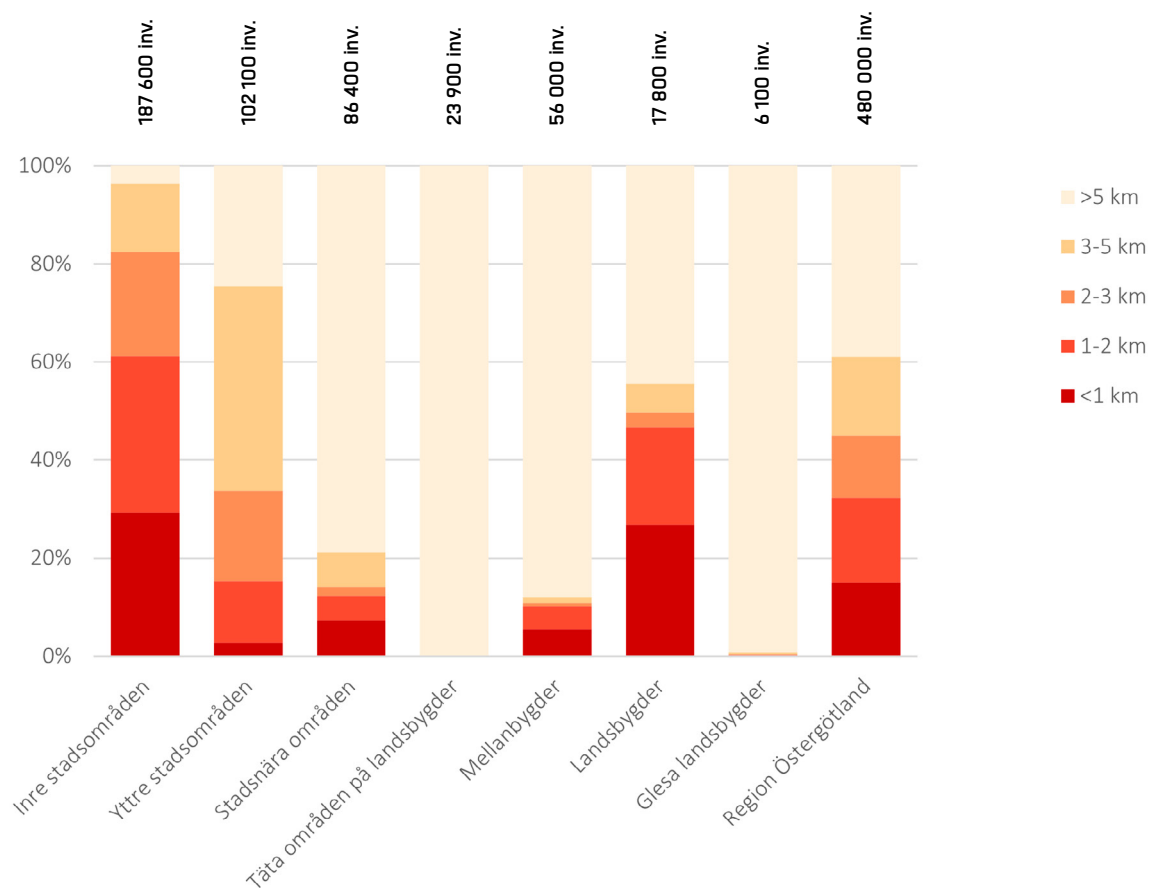
NÄRHET TILL BIOGRAFER

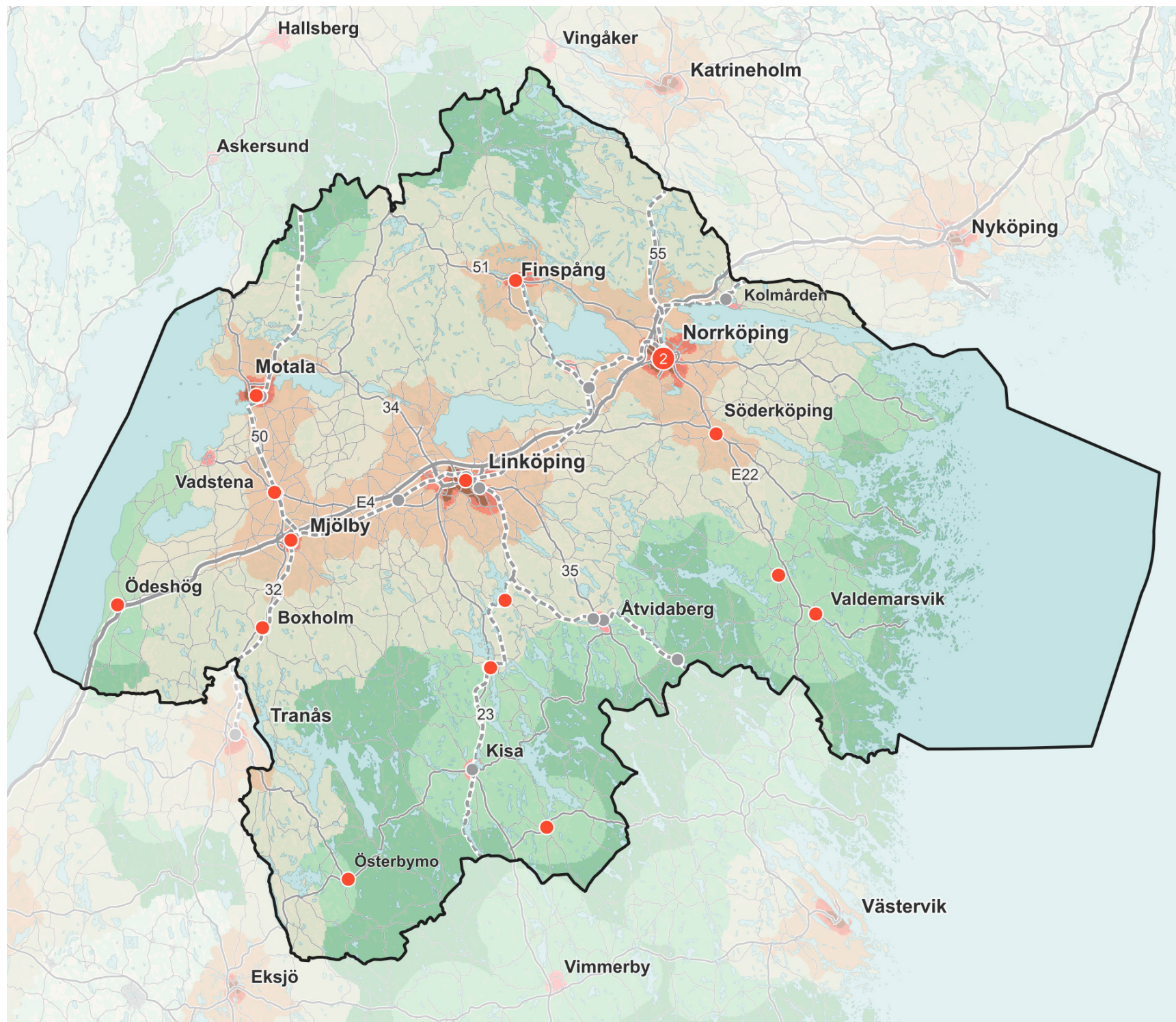
Kategorin innefattar biografer kartlagda från Regionatlas.

Det finns totalt 16 biografer i kartläggningen, varav två finns i Norrköping. Utöver Inre stadsområden är tillgången till biografer bäst för invånarna som bor i områdestypen Landsbygder, men saknas helt i Täta områden på landsbygder.

Diagrammet redovisar andelen av Östergötlands invånare som har en biograf inom olika avstånd, indelat på regionens platstypologier.

Kartan på nästa sida visar biograferna som kluster där det finns fler inom närområdet.

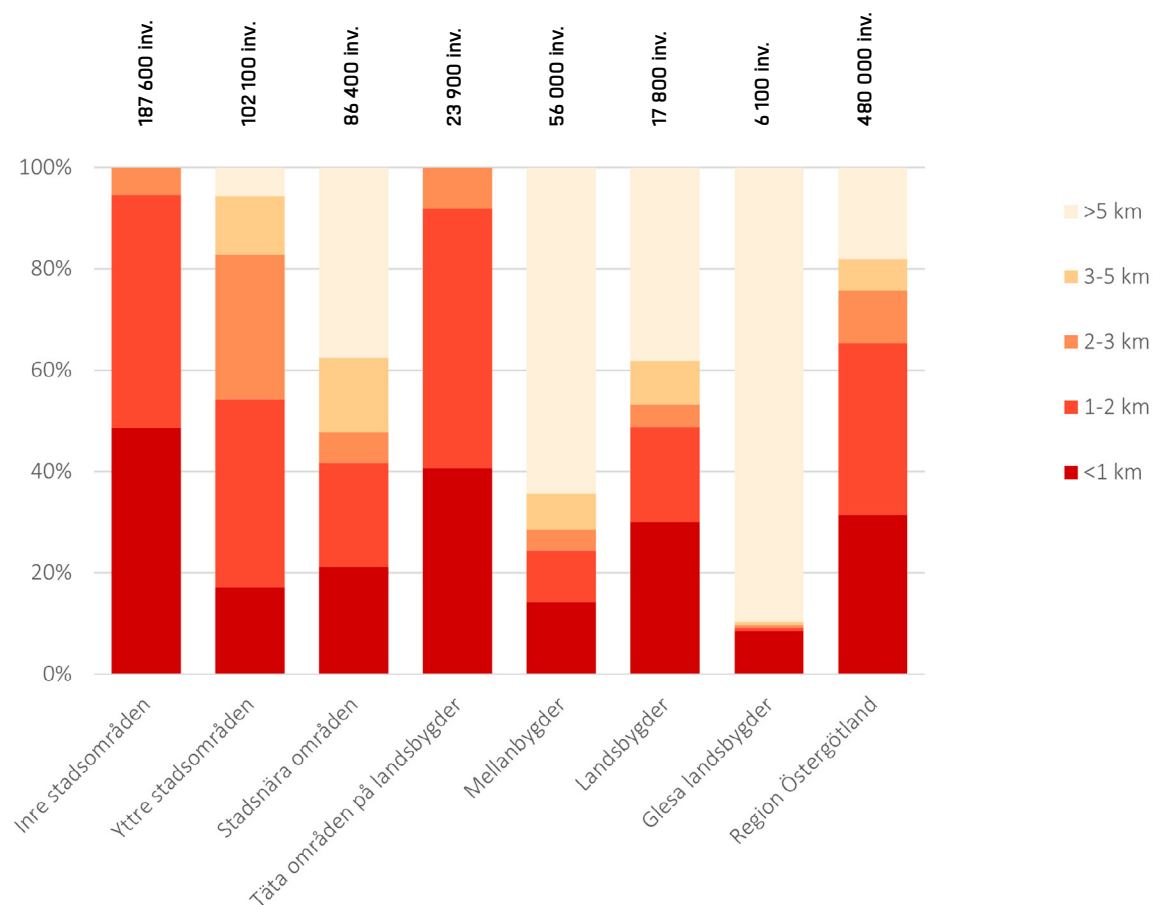

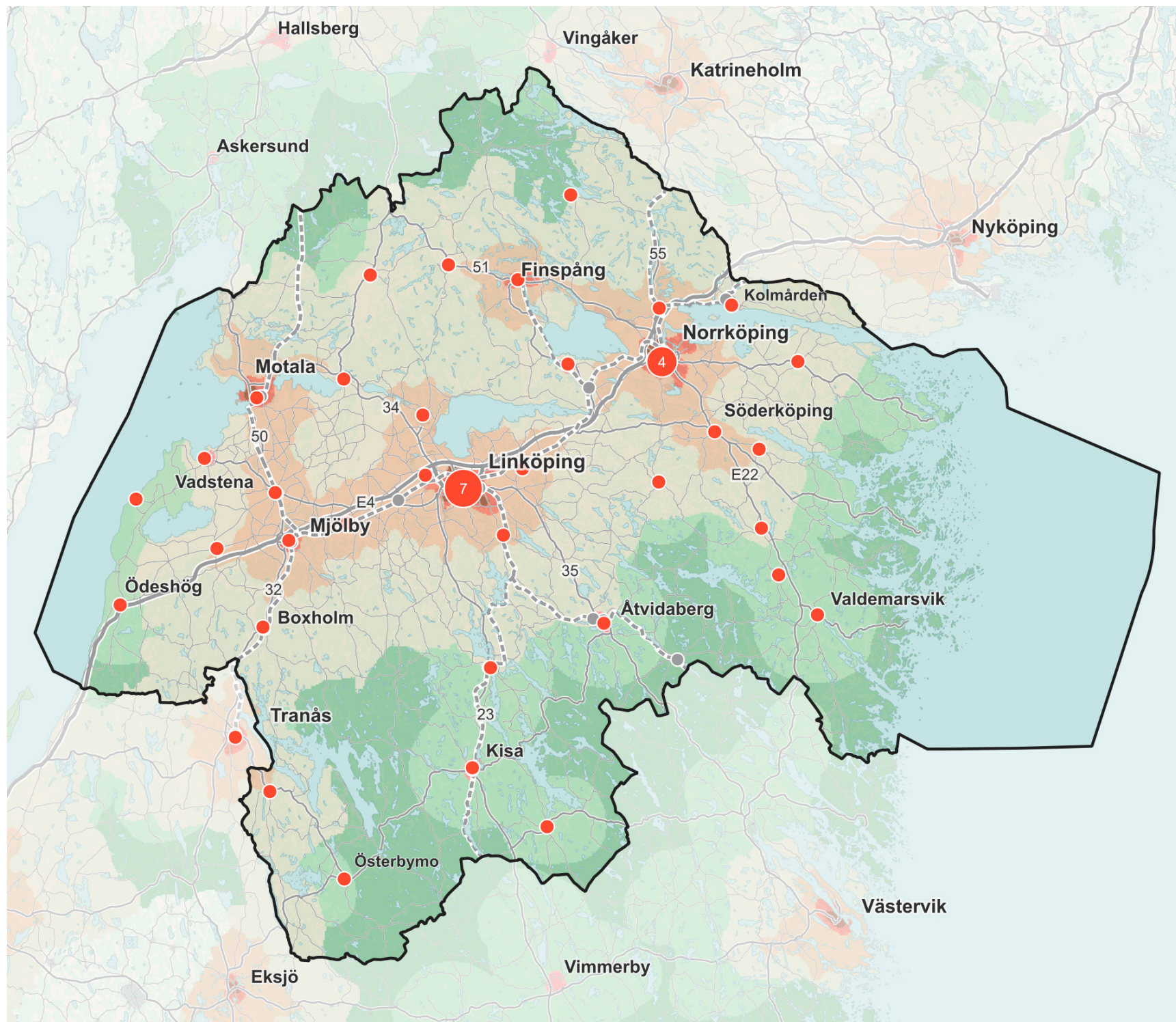

NÄRHET TILL BIBLIOTEK

Kategorin innefattar folkbibliotek som är kartlagda från Regionatlas. Biblioteket i Tranås ingår i kartläggningen. Det finns bibliotek i alla kommuner, i flertalet kommuner mer än ett bibliotek. Biblioteken är därmed väl spridda i regionen. Sämst är tillgången för invånare som bor i Glesa landsbygder.

Diagrammet redovisar andelen av Östergötlands invånare som har ett bibliotek inom olika avstånd, indelat på regionens platstypologier. Kartan på nästa sida visar bibliotek som kluster där det finns fler inom närområdet.

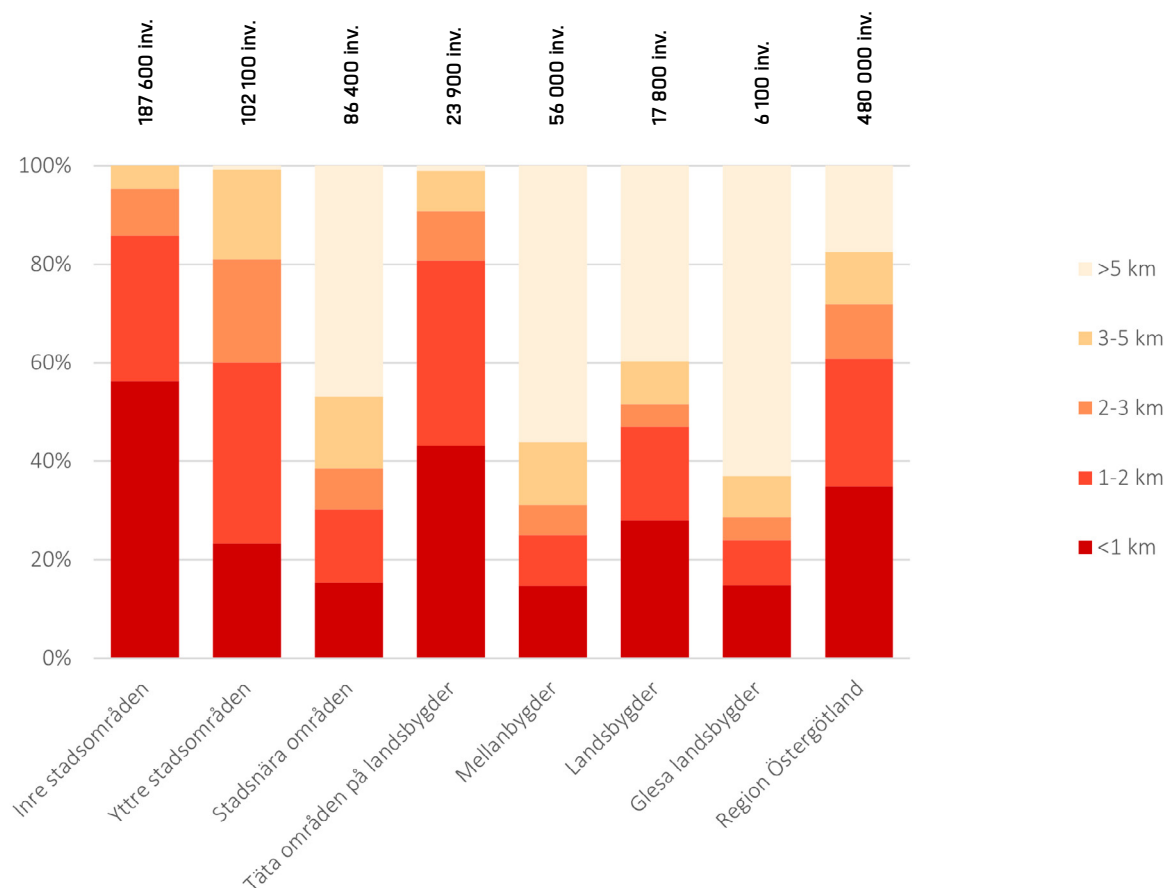
NÄRHET TILL SCENER

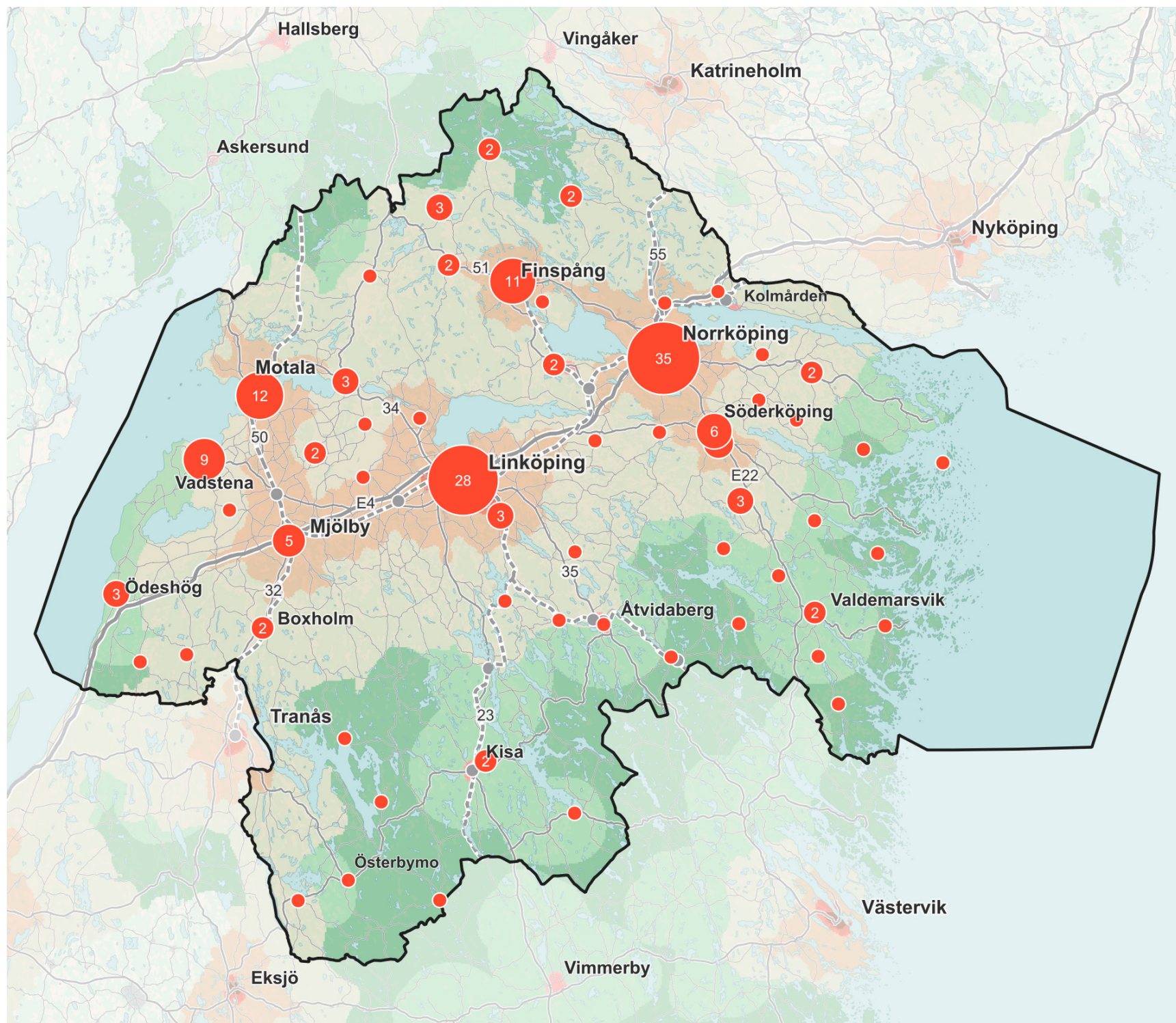
Kategorin innefattar bygdegårdar, Folkets hus och parker, scener samt större arenor. Källa: Regionatlas, kommunernas hemsidor, Open Street Map, Sveriges hembygdsförbund, Google maps.

Det finns totalt 180 scener i kartläggningen. Underkategorierna Bygdegårdar, Folkets hus och Parker, Arenor och Övriga scener är inkluderade. Flest scener finns i Norrköping och Linköping, följt av Motala, Finspång, Vadstena och Söderköping. Utöver Inre och Yttre stadsområden är tillgången till scener också mycket god i Täta områden på landsbygden.

Diagrammet redovisar andelen av Östergötlands invånare som har en scen inom olika avstånd, indelat på regionens platstypologier.

Kartan på nästa sida visar scener som kluster där det finns fler inom närområdet.

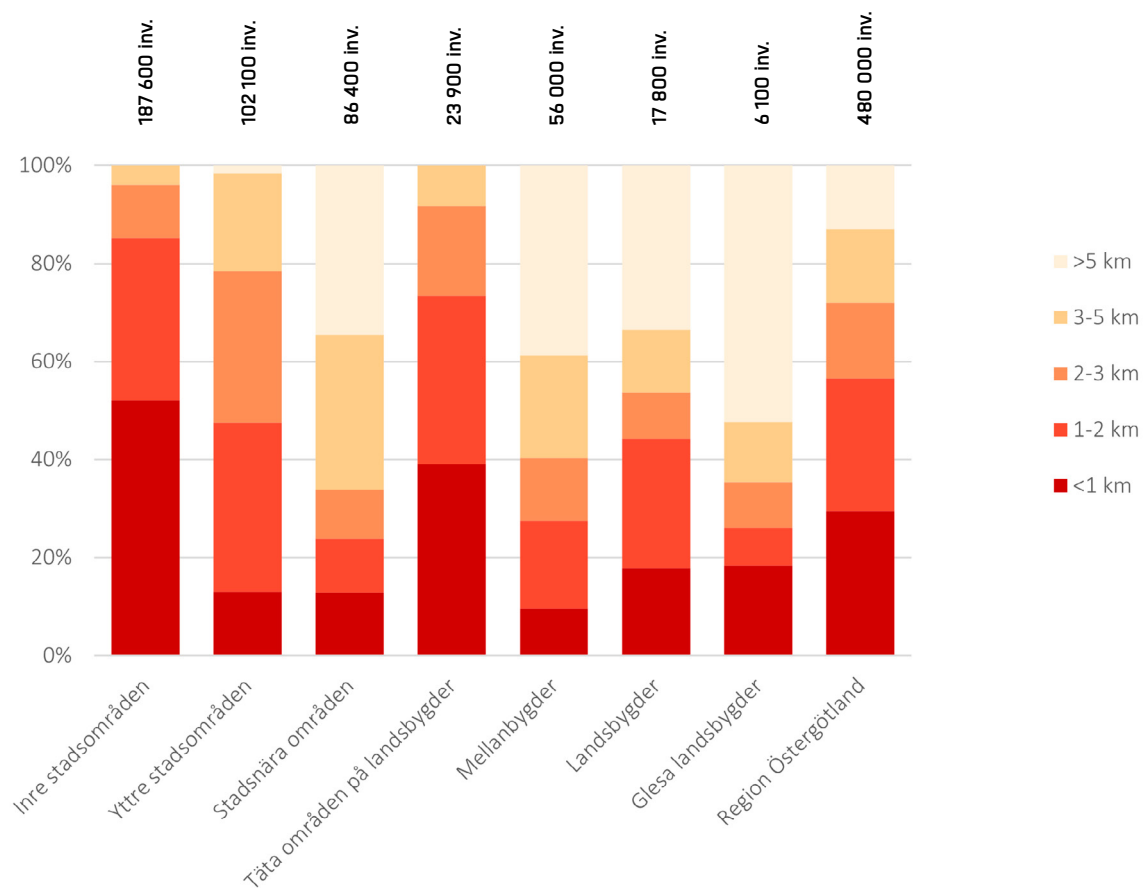
NÄRHET TILL UTSTÄLLNINGSLOKALER

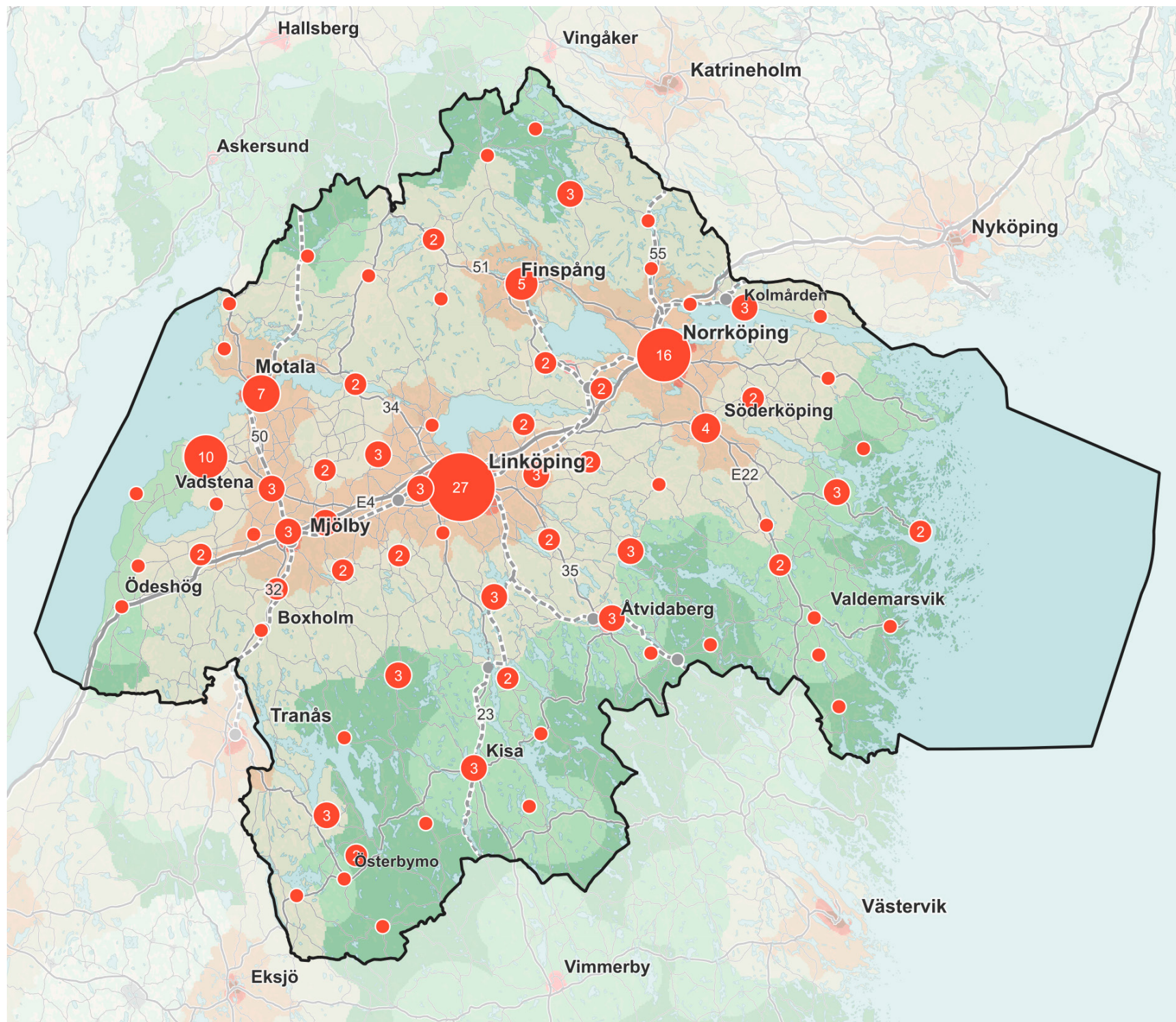
Kategorin innefattar hembygdsgårdar, museer och konsthallar. Källa: Regionatlas, Kommunernas hemsidor, Open Street Map, Sveriges hembygdsförbund, Google maps. Bibliotek kan vara viktiga utställningsplatser, men ingår inte i den här kategorin utan i kategorin Bibliotek.

Det finns totalt 184 utställningslokaler i kartläggningen. Underkategorierna Museum, Konsthall och Hembygdsgård är inkluderade. Flest utställningslokaler finns i Linköping, följt av Norrköping, Vadstena och Motala. Utöver Inre stadsområden är tillgången till utställningslokaler också mycket god i Tåta områden på landsbygden.

Diagrammet redovisar andelen av Östergötlands invånare som har en utställningslokal inom olika avstånd, indelat på regionens platstypologier.

Kartan på nästa sida visar utställningslokaler som kluster där det finns fler inom närområdet.

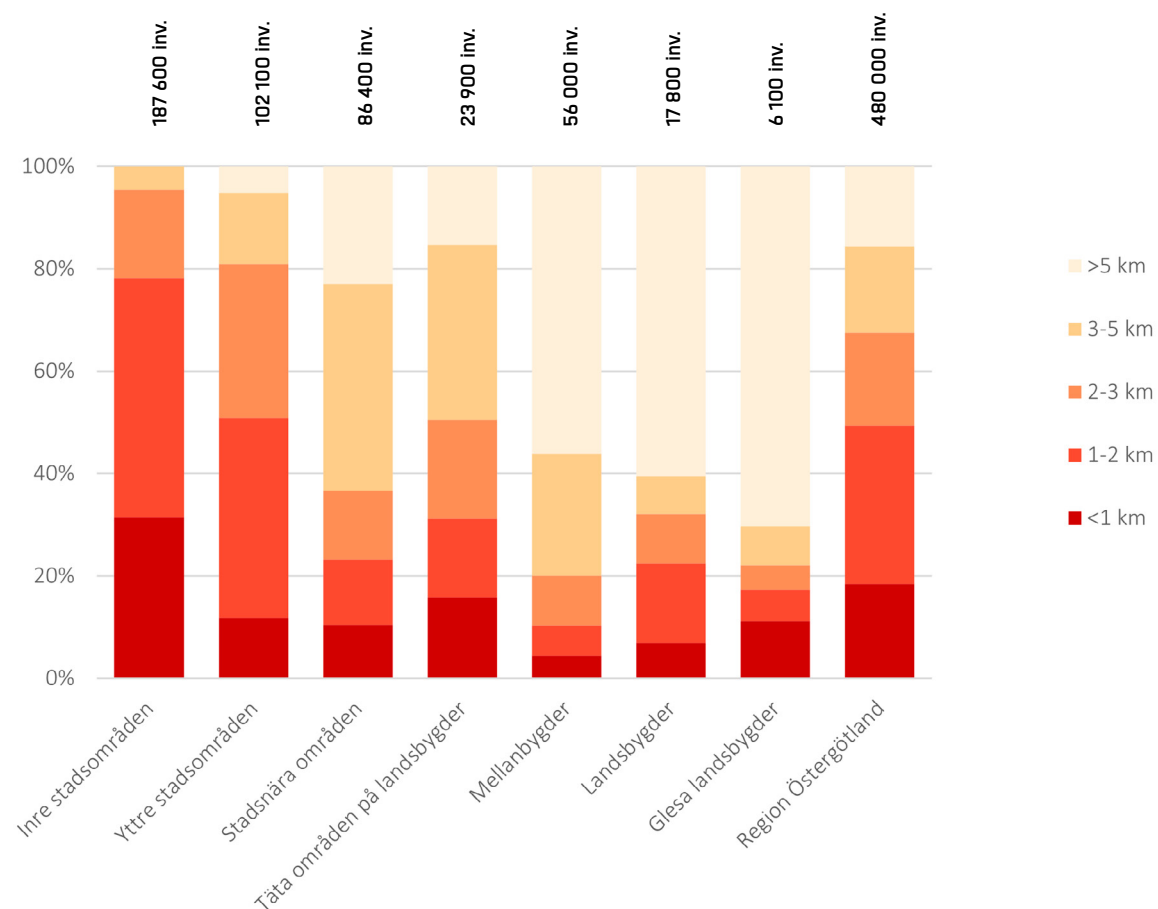
NÄRHET TILL KULTURMILJÖER

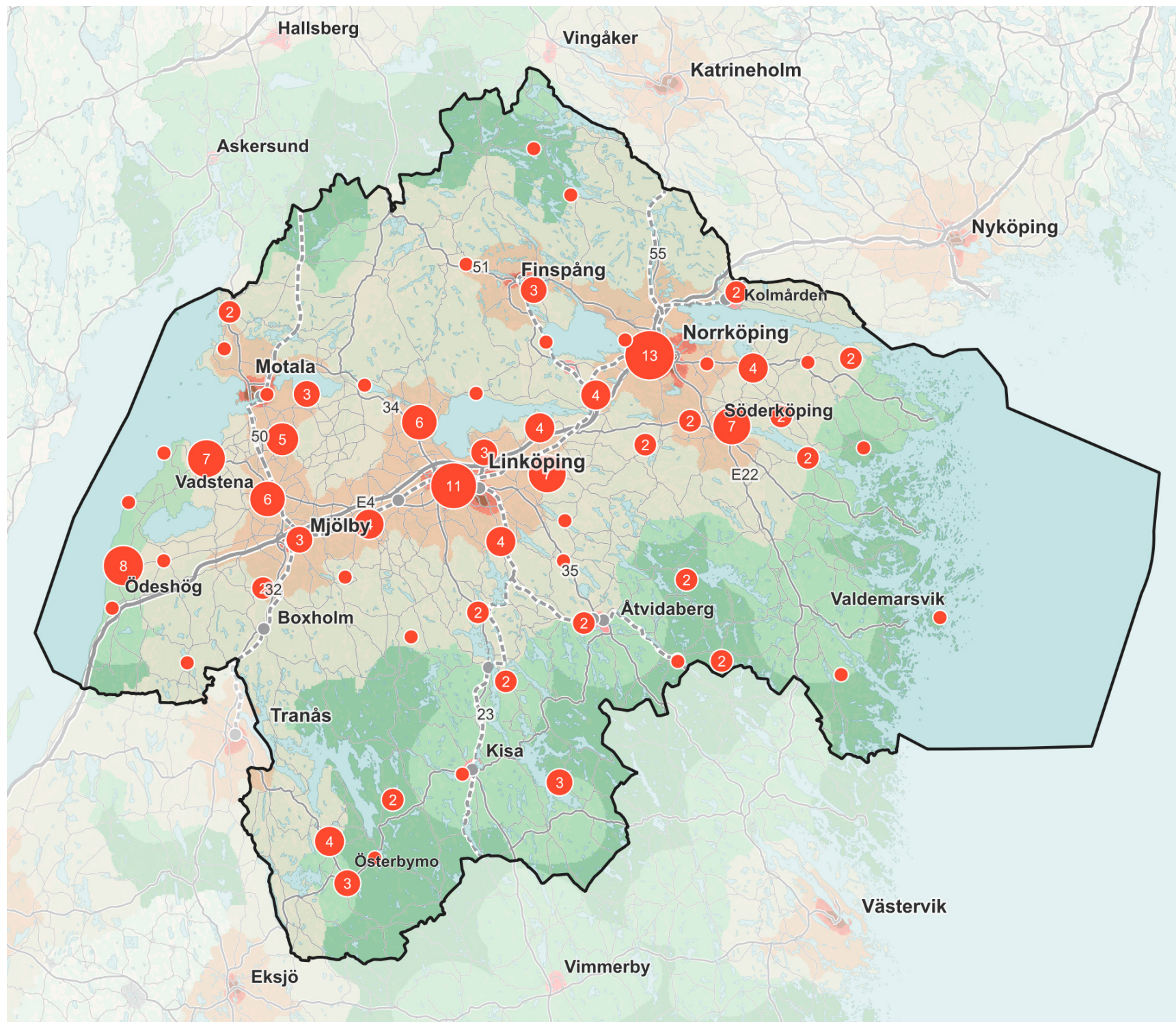
Kategorin innefattar utvalda sevärdheter och kulturmiljöer med publika möjligheter, inklusive underkategorierna slott, herrgårdar, kyrkor, kloster, skyltade fornvårdsobjekt, kulturresevat samt övriga kulturmiljöer. Källa: Regionatlas, Kommunernas hemsidor, Open Street Map, Länsstyrelsen, Google maps.

Det finns totalt 166 kulturmiljöer i kartläggningen, av dessa är hela 126 fornvårdsobjekt. Flest kulturmiljöer finns i Norrköping och Linköping. I övrigt finns kluster bland annat kring Omberg/Ellen Keys Strand, i Vadstena och i Söderköping.

Diagrammet redovisar andelen av Östergötlands invånare som har en kulturmiljö inom olika avstånd, indelat på regionens platstypologier.

Kartan på nästa sida visar kulturmiljöer som kluster där det finns fler inom närområdet.

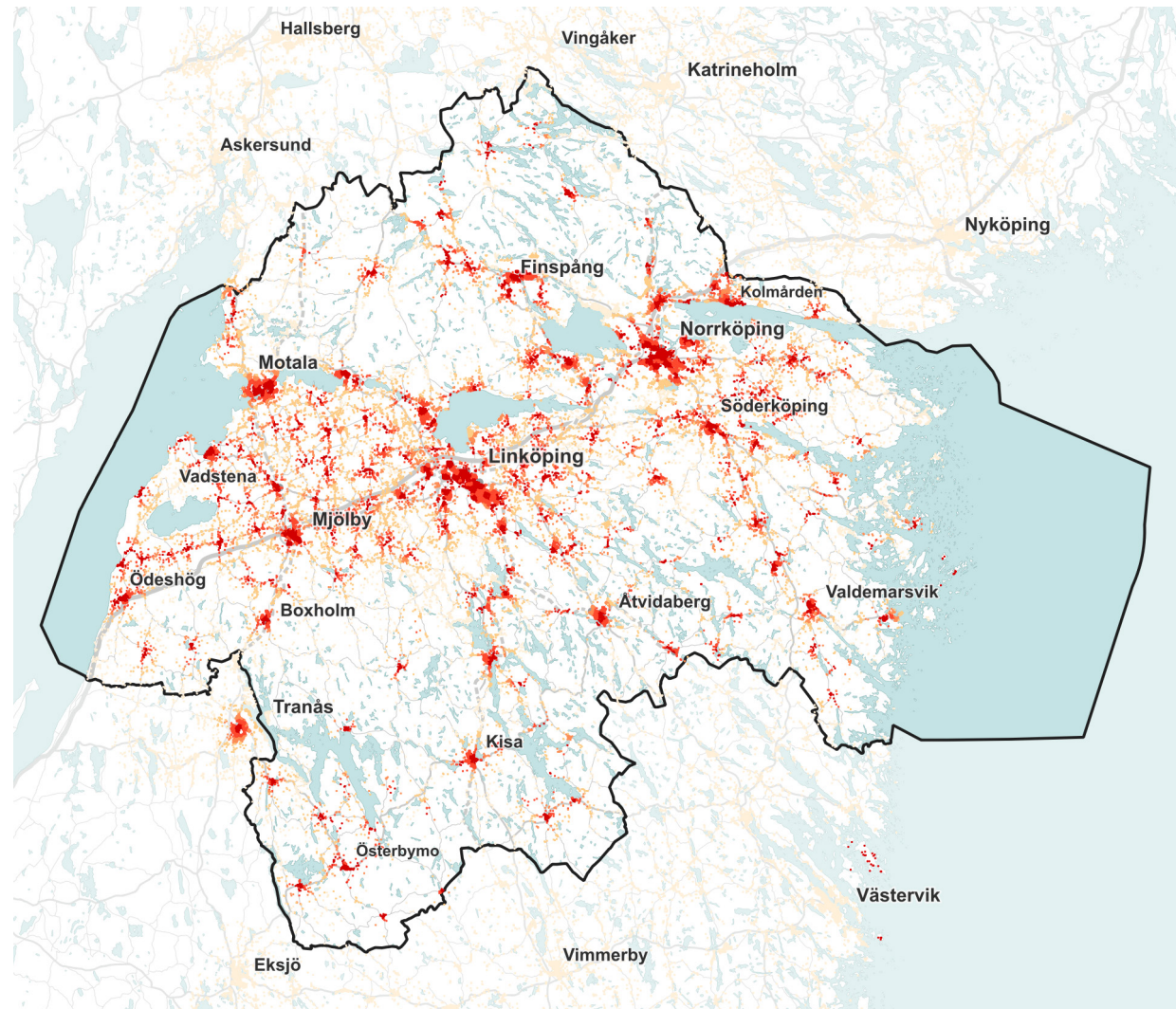

NÄRHET TILL KULTURMÅLPUNKTER

Kartan visar närhet till kulturella målpunkter, oavsett skalnivå och kategori. Färgen i kartan redovisar avståndet via vägnätet till närmaste målpunkt från alla platser där människor bor, de områden som är vita i kartan är obebodda.

Avstånd till kultur

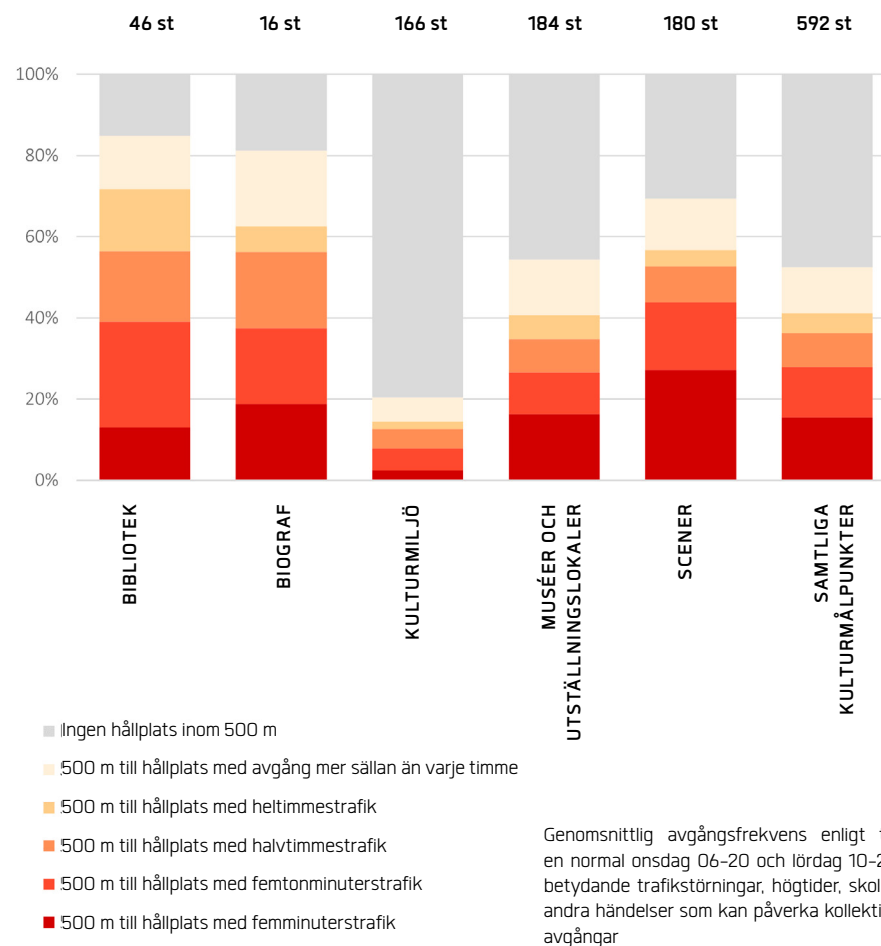
KOLLEKTIVTRAFIKTILLGÄNGLIGHET TILL KULTURMÅLPUNKTER

Tillgänglighet till kulturmålpunkter med kollektivtrafik har analyserats genom att mäta avstånd mellan alla kulturmålpunkter och närmsta kollektivtrafikhållplats. Hållplatserna har delats upp utifrån genomsnittlig avgångsfrekvens under en vardag och en helgdag, för att ungefärligen fånga tidpunkter relevanta för att besöka kulturmålpunkter.

Diagrammet beskriver hur stor andel av kulturmålpunkterna som nås inom 500 meters promenad från en hållplats med en viss avgångsfrekvens. Totalt antal målpunkter inom varje kategori visas med en siffra ovanför staplarna.

Bibliotek och biografier har relativt god tillgänglighet, mer än hälften ligger inom 500 meter från en hållplats som i genomsnitt har en avgång varje halvtimme eller oftare. Kulturmålpunkter inom kulturmiljö har betydligt sämre tillgänglighet: 80 procent av dessa saknar helt en hållplats inom 500 meter. Det är dock betydligt fler målpunkter i den här kategorin. En stor del av målpunkterna som saknar hållplats inom 500 meter är fornminnen.

Sammantaget kan drygt 40 procent av alla kulturmålpunkterna nås inom 500 meter från en hållplats med minst heltimmetrafik. Ungefär hälften saknar helt en hållplats inom 500 meter.

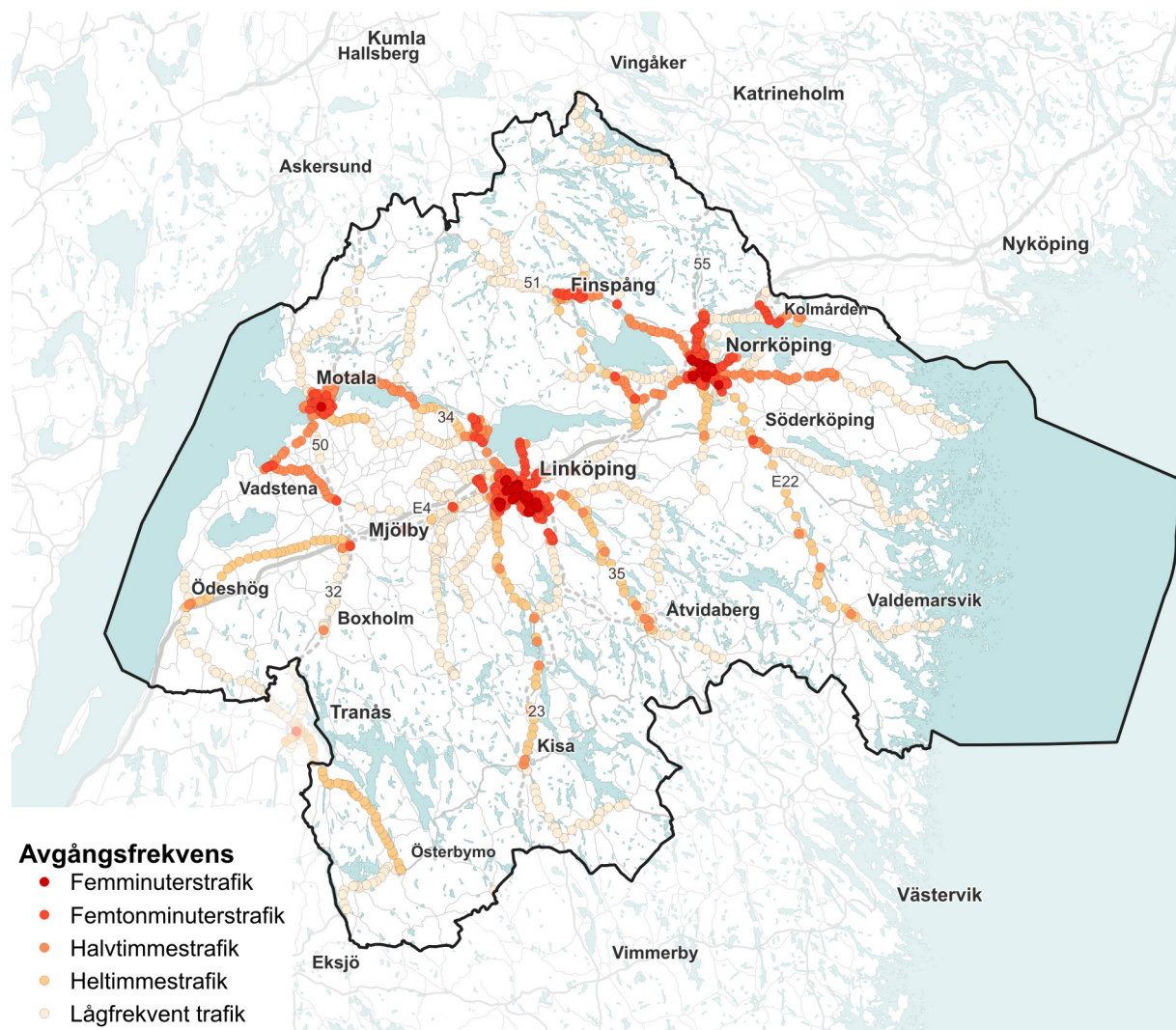

GEOGRAFISK FÖRDELNING AV KOLLEKTIV- TRAFIKHÅLLPLATSER EFTER AVGÅNGS- FREKVENNS

Kartan visar samtliga kollektivtrafikhållplatser i länet. Färgen i kartan redovisar hållplatsernas genomsnittliga avgångsfrekvens en vanlig vardag och lördag.

Fördelningen visar tydligt hur den mest frekventa trafiken återfinns centralt i städerna, och därifrån sträcker sig olika linjer med mindre frekventa avgångar.

Kartan kan hjälpa till att bättre förstå diagrammet på den föregående sidan. Biografer och scener som har bäst tillgång till den mest frekventa kollektivtrafiken, finns i större utsträckning i stadskärnorna. Medan kulturmiljö och museer och utställningslokaler, som till större del saknar hållplatser med frekventa avgångar, i större utsträckning finns utanför stadskärnorna.

ÖSTERGÖTLANDS BESÖKSMÅL 2040

ÖSTERGÖTLANDS FRAMTIDA BESÖKSNÄRING

Hur kan besöksnäringen i Östergötland utvecklas fram till 2040? Tre trender – naturturism, kulturturism och barnfamiljers resande – ligger till grund för tematiska analyser som visualiserar framtida möjligheter. Med kartan som verktyg ges nya insikter om var det finns potential att stärka besöksmål, utveckla infrastruktur och hitta nya stråk för tillväxt.

TRE TEMAN BASERADE PÅ TRE TRENDER

Syftet med analysen av besöksmål är att utifrån befintliga besöksmål och stråk visualisera hur utvecklingen kring dessa kan tänkas se ut år 2040. För att beskriva en möjlig utveckling till 2040 har tre trender använts. Trenderna kommer från resultatet av omvärldsanalys och trendspaning (sidan 6) samt workshoppar med tjänstepersoner i regionen. De trender som ligger till grund för analyserna handlar om:

- Ett ökat intresse för att turista i den svenska naturen, som en följd av både ökad hemester och fler internationella turister.
- Ett fortsatt stort intresse för kulturturism, kombinerat med sökandet efter nya turistmål.

- Bestående fokus på de stora barnturistmålen Kolmårdens djurpark och Astrid Lindgrens värld kombinerat med ökad hemester.

Baserat på dessa tre trender har analyser genomförts där målpunkter som idag är relevanta för respektive trend har överlagrats. Det är alltså tre tematiska analyser som har genomförts:

- Tema Natur, leder och kanaler
- Tema Kulturliv och kulturmiljöer
- Tema Barnfamiljer på väg

Under arbetet har flera teman diskuterats, men har inte rymts inom uppdraget. Ett tema som särskilt varit aktuellt har handlat om att belysa skärgårdens besöksmål, som en del i intresset för svensk natur.

HUR KAN ANALYSERNA ANVÄNDAS?

Analyserna presenteras på karta. Kartorna ger insikter om de rumsliga förutsättningarna för besöksnäring inom dessa tre teman. Diskussioner som kan föras med hjälp av kartorna är till exempel:

- Var finns det platser och stråk som idag har en hög koncentration av målpunkter relevanta för temat, och hur kan besöksnäringen i dessa områden stärkas för att dra nytta av den potential som målpunkterna skapar?

- Var finns det platser och stråk som idag saknar målpunkter relevanta för temat? Hur ska dessa hanteras i den fortsatta planeringen?
- Var finns det platser med hög koncentration av målpunkter som idag saknar annan "infrastruktur" kopplad till besöksnäring, som hotell, restauranger eller kollektivtrafik?
- Var finns det platser med hög koncentration av målpunkter som redan idag har all nödvändig infrastruktur? Är dessa välfungerande besöksmål idag? Om inte, vad beror det på?
- Var finns det platser som har ett visst utbud av målpunkter, men inte en hög koncentration? Finns det sådana platser som skulle kunna lyftas genom att utveckla nya målpunkter?

RESULTATET ÄR BEROENDE AV INDATA

Analyserna kring besöksnäring bygger i hög grad på den kartläggning av kultur som genomförts inom ramen för det här uppdraget. Annan geografisk information som använts handlar om var det finns bland annat värdefulla naturområden och leder, och vilka besöksmål som har nationell betydelse för barnfamiljer. Det resultat som visas på karta är helt och hållet beroende på vilken geografisk information som används i analysen. Skulle man till exempel göra en

annan värdering kring vilka kulturmålpunkter som har regional eller storregional betydelse skulle kartan bli annorlunda. Likaså om andra leder, naturområden eller besöksmål för barnfamiljer används. För att kvalitetssäkra resultatet har både metod och indata i detalj diskuterats och granskats av tjänstepersoner i regionen och kommunerna. Samtidigt finns det förstås svåra gränsdragningsfrågor kring hur olika målpunkter värderas.

Ytterligare en aspekt handlar om hur målpunkterna i sig kan komma att förändras till 2040. I analysen använder vi värdering av målpunkter utifrån ett nulägesperspektiv. Ytterligare en fördjupning av analysen skulle kunna vara att undersöka olika scenarier för hur målpunkter kan utvecklas fram till 2040. Finns det till exempel enskilda målpunkter som riskerar att tappa i attraktionskraft på grund av klimatförändringar, exploatering eller annat? Ser man att det finns målpunkter som är under stark utveckling och som skulle kunna gå från en lokal till en regional betydelse?

Kartläggningen inom ramen för det här uppdraget har hög detaljeringsgrad men har inte haft möjlighet att i detalj studera alla lokala platser i Östergötland. Kartläggningen bygger i hög grad på målpunkter som är kända sedan tidigare i andra register eller karttjänster, samt kommunala tjänstepersoners kunskap. Väldigt lokala företeelser som kan utgöra ett frö till utveckling kan saknas i kartläggningen och påverkar därmed inte analysen. En möjlig utveckling skulle kunna vara att i mer detalj studera och kartlägga fler målpunkter i utvalda delar av regionen.

NATUR, LEDER OCH KANALER

Analysen av potential för ökad turism i naturen baseras på ett urval av särskilt värdefulla rekreativa kvaliteter.

För att analysera och visualisera besökspotentialen för naturintresserade turister har vi analyserat närhet till några utvalda naturkvaliteter som bedöms ha särskild betydelse för att locka den aktuella målgruppen. De rekreativa kvaliteter som utgör grund för bedömningen är värdefulla friluftsområden, värdefulla leder och kanaler och visas i kartorna på sidan 40. Den sammanslagna bedömningen visualiseras på sidan 39.

VÄRDEFULLA FRILUFTSOMRÅDEN

Urvalet av värdefulla friluftsområden baseras på Länsstyrelsen Östergötlands pågående kartläggning av områden som är värdefulla för friluftsliv. Kartläggningen har genomförts tillsammans med kommunerna. Grönområden har värderats utifrån besöksfrekvens, regionala och nationella besökare, symbolvärde samt upplevelsevärden, och klassificerats i tre klasser: nationellt värde, regionalt värde och lokalt värde. Områdena med nationellt värde har bedömts vara relevanta från ett besöksnäringsspektiv och ingår därför i analysen.

VÄRDEFULLA LEDER

Även vandrings- och cykelleder har värderats av Länsstyrelsen och klassificerats utifrån samma kriterier om de är av nationellt, regionalt eller lokalt värde. I urvalet av leder används leder med nationellt värde, samt de så kallade Pilgrimslederna som i arbetsgruppen för den här utredningen bedömts vara relevanta för analysen. Sammanfattningsvis ingår alltså Pilgrimsleder, Göta kanalleden och Signaturled Omberg längs med Vätterns strand.

KANALER

De kanaler som går genom Östergötland erbjuder stora upplevelsevärden och utgör betydelsefulla besöksmål.

Göta kanal ett av Sveriges största byggnadsprojekt genom tiderna och lockar över 3 miljoner besökare per år. Kanalen går genom Östergötland från Motala i väster via sjöarna Boren och Roxen till Mem utanför Söderköping.

Kinda kanal är ett långsmalt område som egentligen sträcker sig från staden Linköping i norr till orterna Horn och Hycklinge i söder.

I denna analys har bara de etapper som utgörs av grävda kanaler inkluderats.

SOMMEN

Foto: Rainer Prigge (Rainer19), CC BY-SA 3.0 Bilden är beskuren

GÖTA KANAL VID SÖDERKÖPING

Foto: Allie_Caulfield, CC BY 2.0. Bilden är beskuren

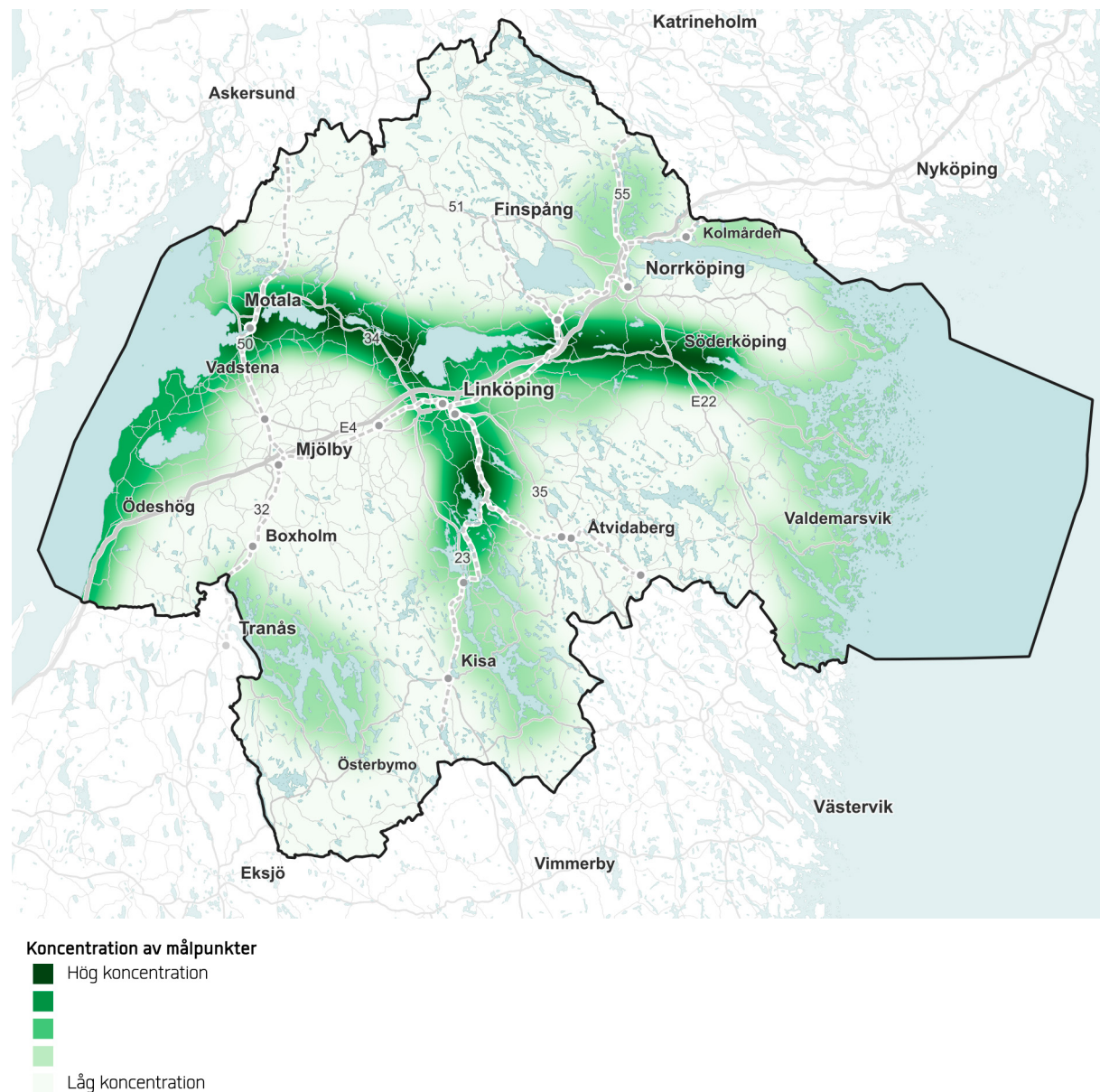
RESULTAT NATUR, LEDER OCH KANALER

Kartan visar koncentration av målpunkter med fokus på natur och rekreation: friluftsområden, leder och kanaler. Det här är alltså platser och stråk som utifrån den här analysen har förutsättningar för ökad besöksnäring i ett 2040-perspektiv.

Resultatet visar på ett tydligt stråk längs Göta kanal, där både kanalen och andra värdefulla platser finns. Ett sydgående stråk längs sjöarna är också starkt, men avtar ju längre söderut man kommer.

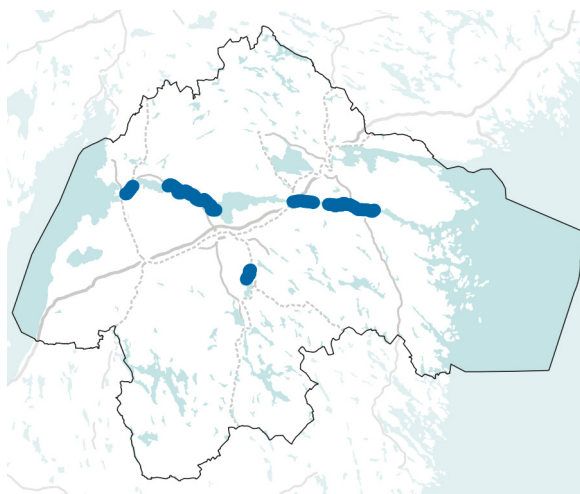
Längs Vätterns strand med leder och friluftsområden går ytterligare ett stråk. Skärgården, Sommen och Kolmården är svagare kluster.

Den nordligaste delen av regionen saknar målpunkter av den här typen. Här finns visserligen leder och friluftsområden, men de har inte klassats som nationellt värdefulla. Liknande "vita fläckar" finns öster och väster om Kinda kanals sjösystem. De här områdena har sannolikt sämre möjligheter att växa som besöksmål för naturturism i ett 2040-perspektiv.

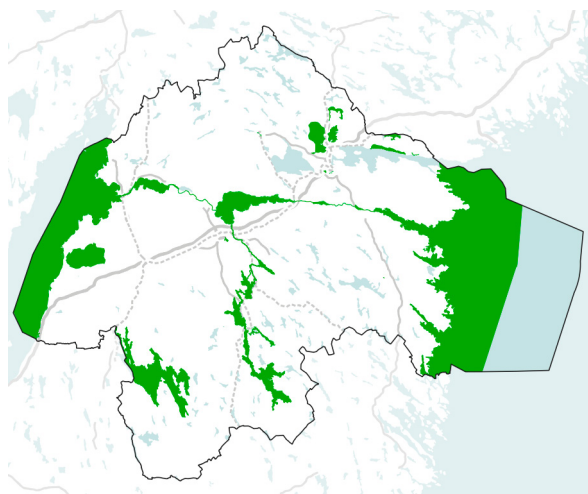

UNDERLAG NATUR, LEDER OCH KANALER

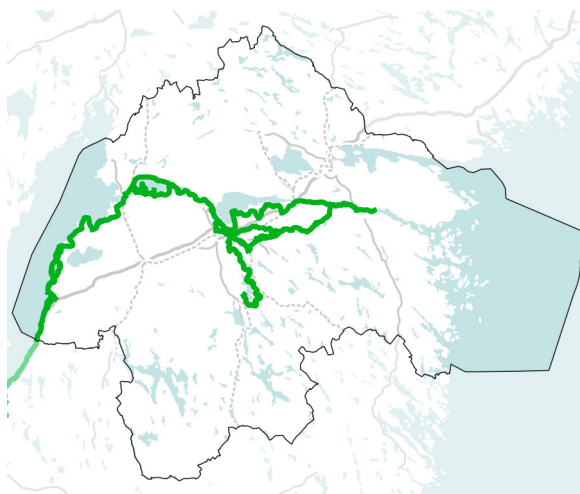
De tre kartorna visar det geografiska underlaget som ingår i analysen. Underlaget presenteras på sidan 38.

KANALER

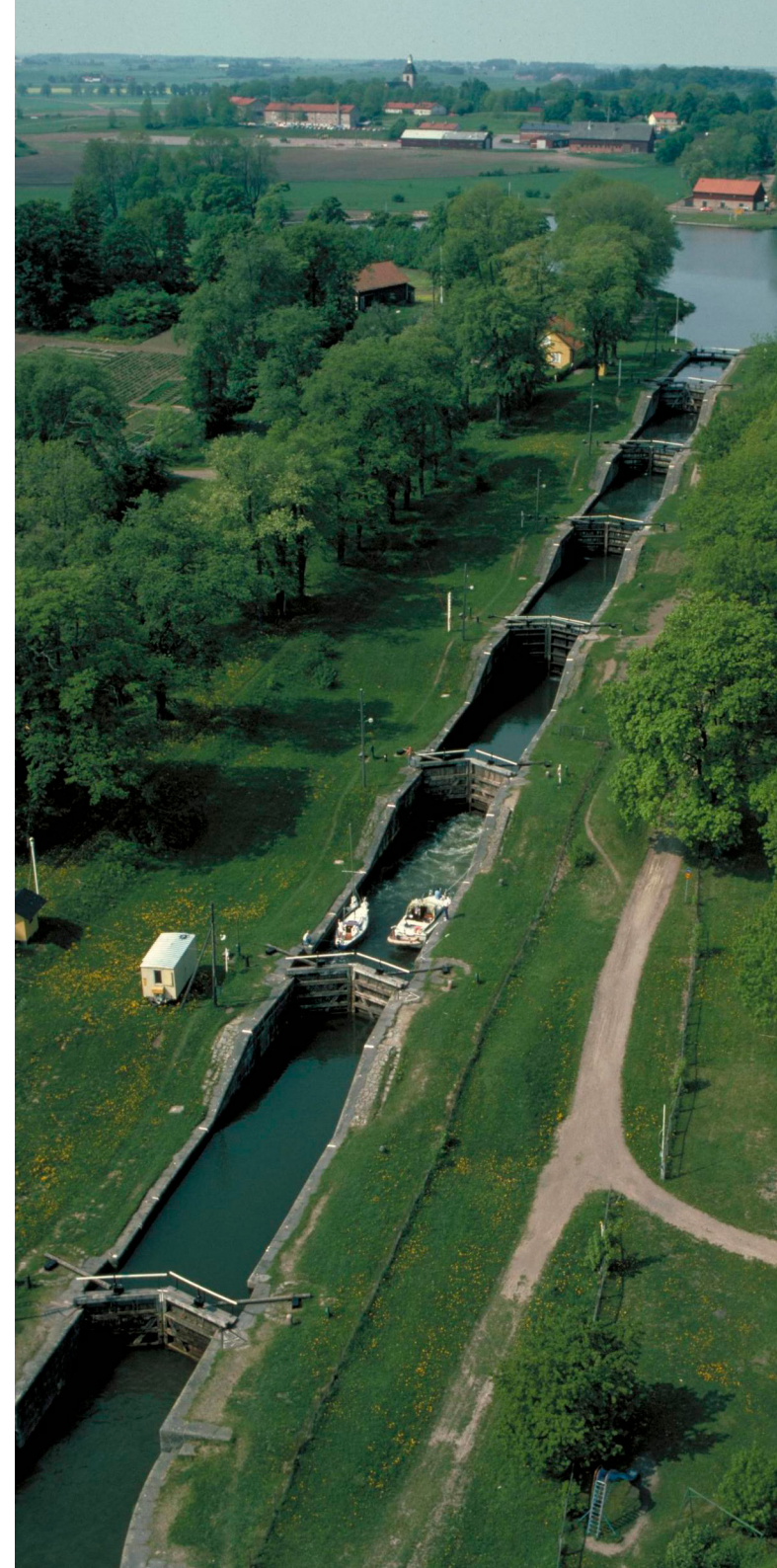
VÄRDEFULLA FRILUFTSOMRÅDEN

VÄRDEFULLA LEDER

BERGS SLUSSAR

Foto: Pål-Nils Nilsson / Riksantikvarieämbetet, CC BY 2.5.
Bilden är beskuren

KULTURLIV OCH KULTURMILJÖER

Analysen av potential för kulturturism baseras på kartläggningen av kulturella mötesplatser och kulturmiljöer av regional och storregional betydelse.

För att analysera och visualisera besökspotentialen för kulturturism analyseras kluster av kulturella målpunkter. Ett urval av kulturella målpunkter har gjorts utifrån den skalnivå som beskrivs i Rumslog strategi för Östergötland och viktas utifrån om de bedöms ha regional respektive storregional, nationell eller internationell betydelse för den framtida besöksnäringen i Östergötland.

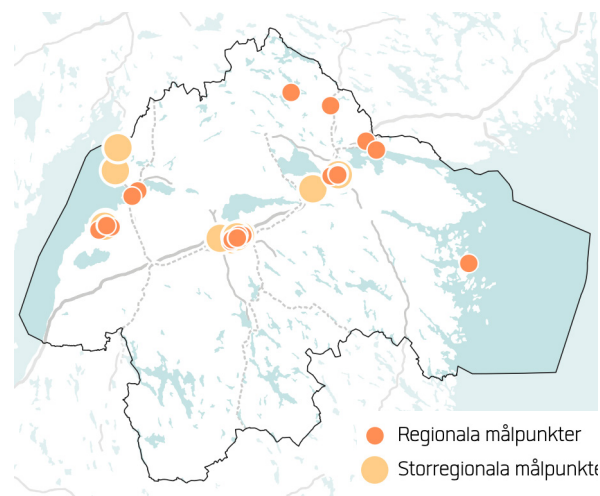
Vidare har kluster av målpunkter delats in i kulturella mötesplatser (scener och utställningslokaler) samt kulturmiljöer. Kluster av de två kategorierna visualiseras på nästa sida och kan ligga till grund för att identifiera platser och områden med särskilt stor potential för den framtida kulturturismen i Östergötland.

KULTURELLA MÖTESPLATSER

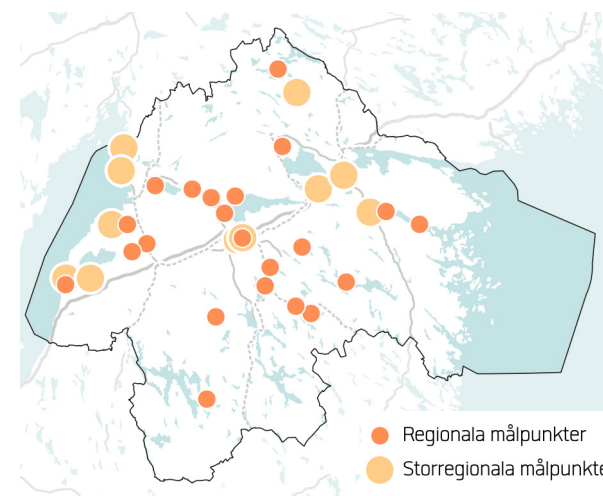
Urvalet som ligger till grund för analysen av potential för kulturturism innefattar scener och utställningslokaler av regional eller storregional betydelse. Kartläggning och klassificering av målpunkter har gjorts i samråd med Region Östergötland.

KULTURMILJÖER

Urvalet som ligger till grund för analysen av potential för kulturturism innefattar olika typer av kulturmiljöer med besöksmöjligheter av regional eller storregional betydelse. Kartläggning och klassificering av målpunkter har gjorts i samråd med Region Östergötland.

KULTURELLA MÖTESPLATSER AV REGIONAL OCH STORREGIONAL BETYDELSE

KULTURMILJÖER AV REGIONAL OCH STORREGIONAL BETYDELSE

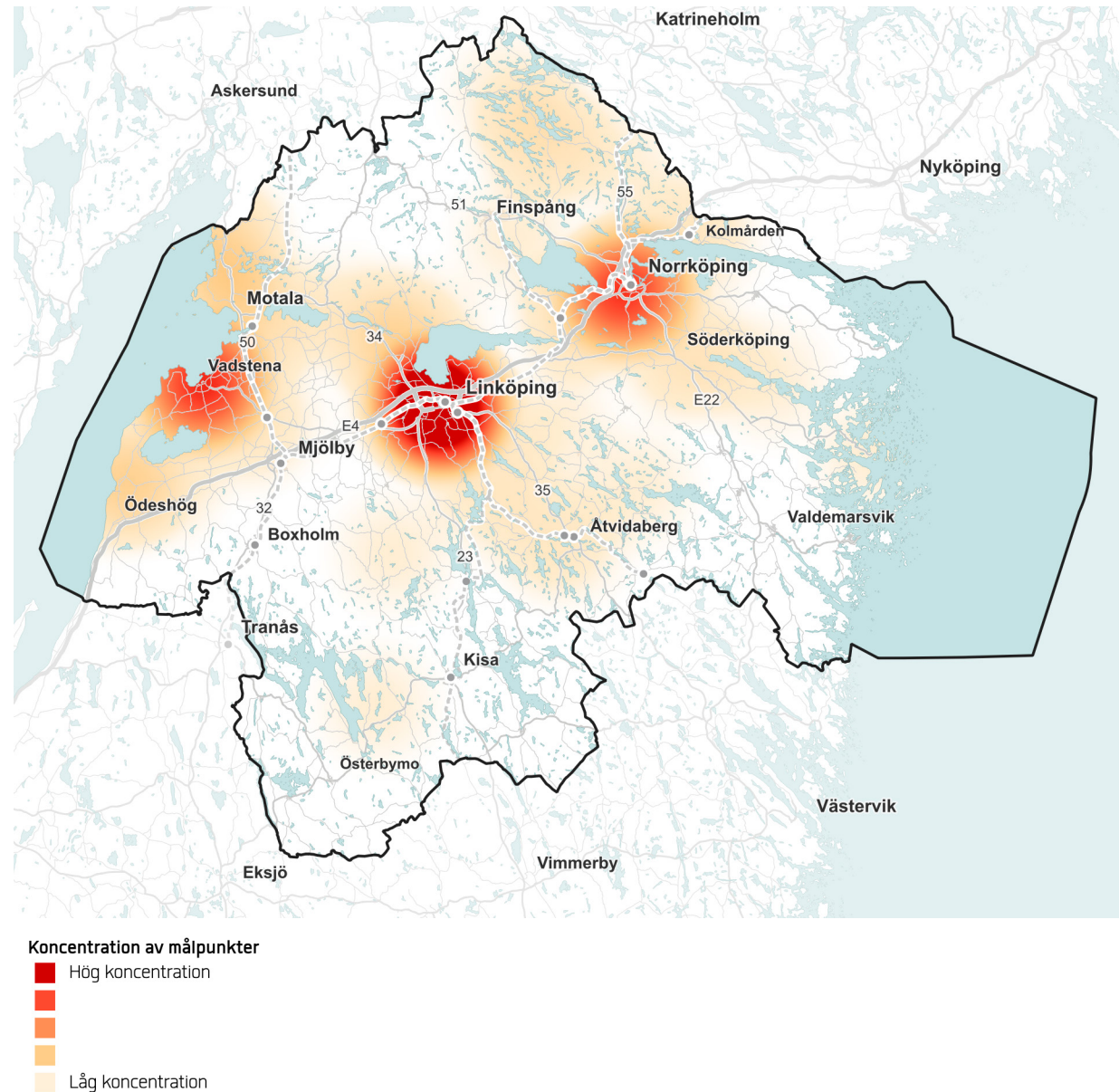
RESULTAT KULTURLIV OCH KULTURMILJÖER

Kartan visar en samlad bild av var det finns en koncentration av kulturella målpunkter, både i form av kulturliv (scener och utställningslokaler) och kulturmiljöer. Det här är alltså platser där det finns potential för besöksnäring med fokus på kultur att växa i ett 2040-perspektiv.

Resultatet visar tre tydliga kluster: Linköping, Norrköping och Vadstena. Ett svagare stråk anas också mellan Motala och Linköping via Borensberg.

Längs Vätterns strand finns flera närliggande kluster. Utöver Vadstena syns en koncentration kring Omberg med bland annat Ellen Keys strand och Alvastra kloster, samt en koncentration kring Motala med bland annat Övralid och scen och museum i Motala.

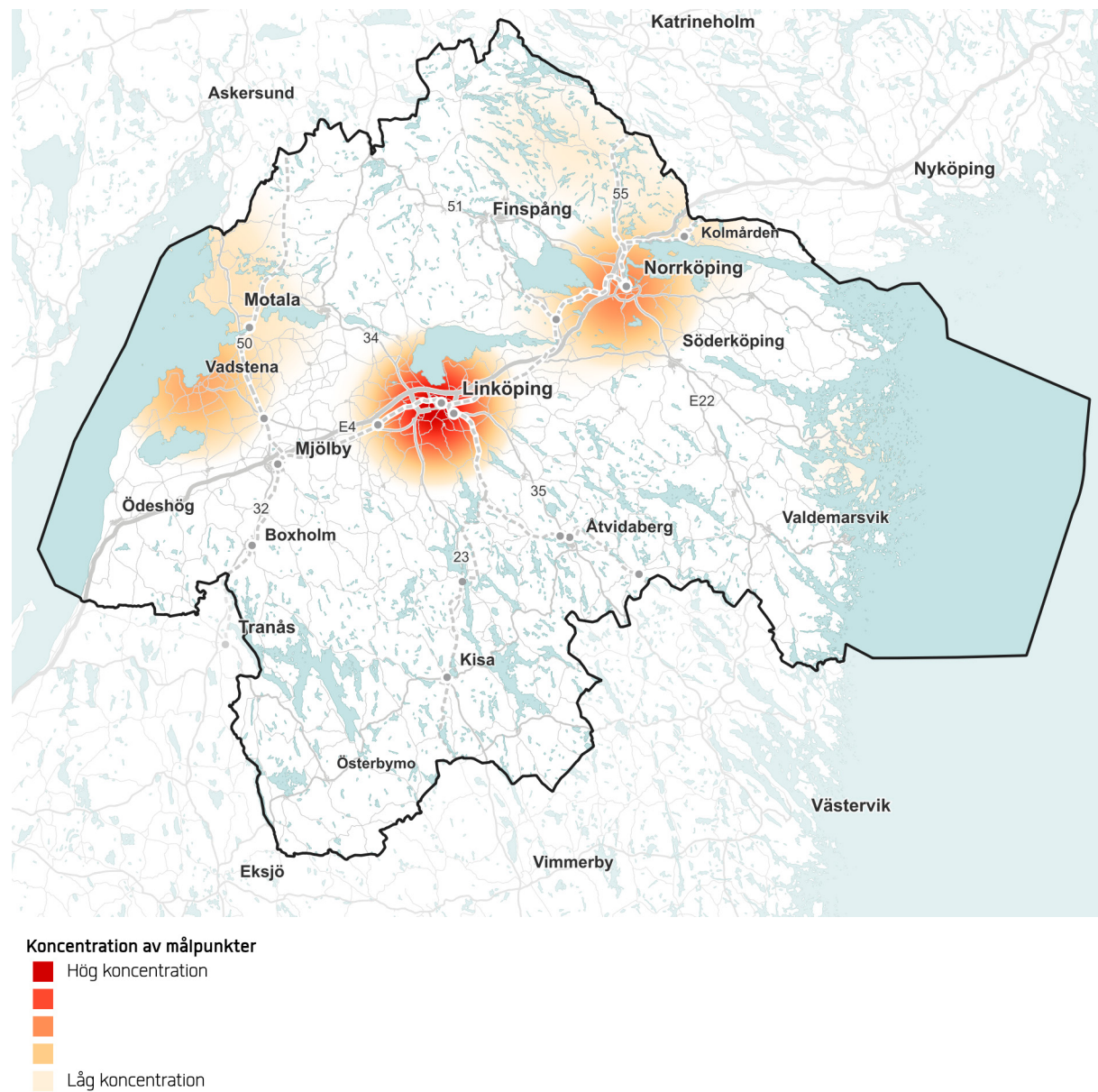
I övrigt finns en viss koncentration kring Åtvidaberg, kring Rejmyre och kring Söderköping.

DELRESULTAT KULTURLIV

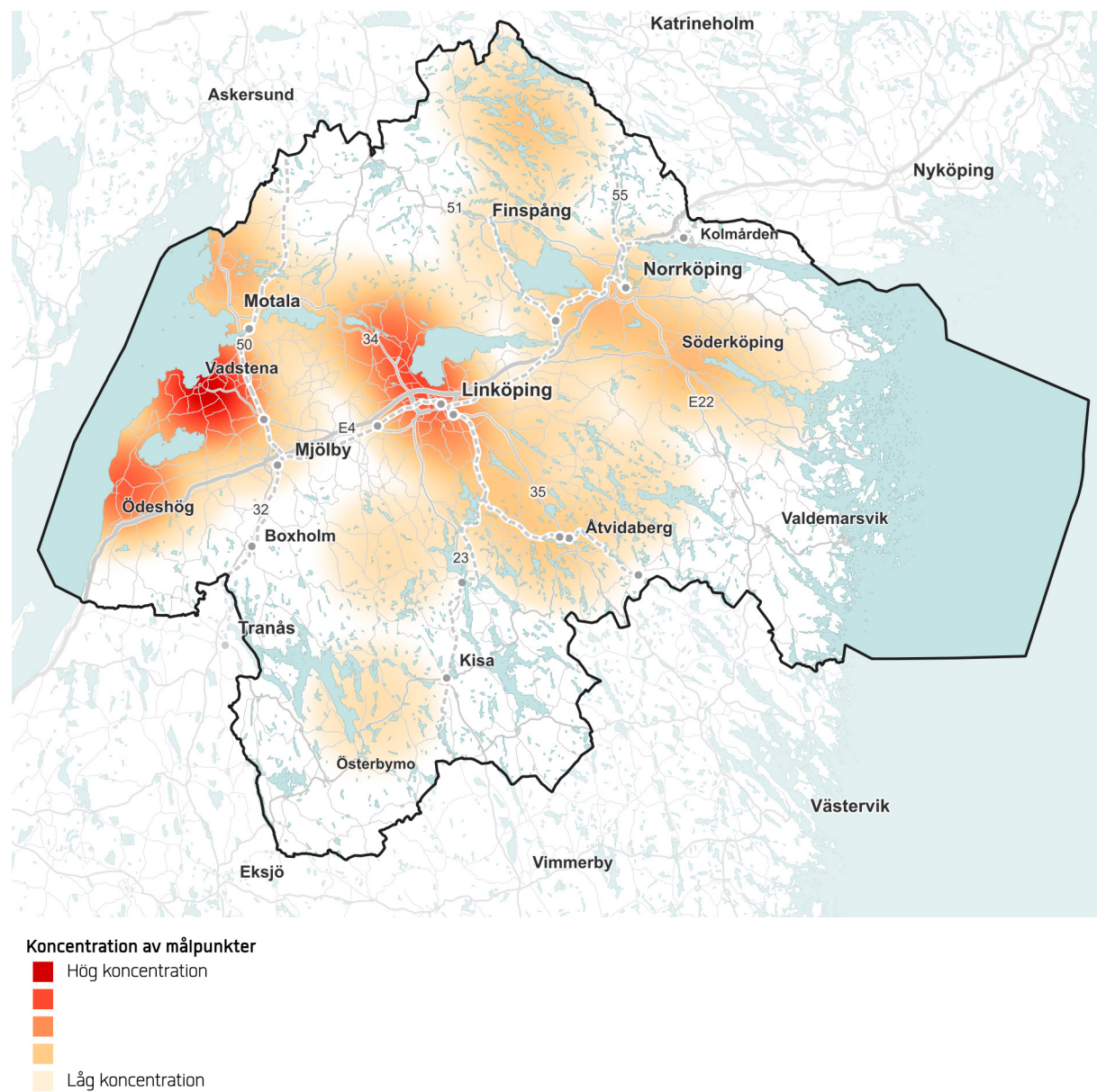
Kartan visar koncentration av målpunkter inom huvudkategorierna scener och utställningslokaler, det vi här kallar kulturliv. Koncentrationen kring Linköping, Norrköping och Vadstena syns ännu tydligare här. Klustret kring Vadstena sprider sig norrut mot Motala och söderut mot Tåkern.

Utanför dessa platser finns inga kluster av kulturliv av regional och storregional betydelse.

DELRESULTAT KULTURMILJÖER

Kartan visar koncentration av målpunkter inom huvudkategorierna kulturmiljöer. Bilden är en betydligt mer utspridd struktur än för kulturliv. Starkast koncentration finns längs Vätterns strand och i och kring Linköping. Det finns också ett brett kluster kring Göta kanal.

BARNFAMILJER PÅ VÄG

Analysen av temat Barnfamiljer på väg baseras på kluster av besöksmål längs med stråket mellan Kolmården och Astrid Lindgrens värld.

Analysen av temat har genomförts i två steg:

Först identifierades vägar med stor potential att användas för barnfamiljer som reser med bil till någon av de två målpunkterna. Därefter identifierades kluster av rekreativa och kulturella besöksmål i närheten av dessa vägar.

Analysen av flödespotential har gjorts genom att beräkna den närmsta vägen för invånare i tätorter inom ett område av 50 mil från Kolmården och Astrid Lindgrens värld, till de två målpunkterna. Målpunkterna har viktats utifrån deras respektive antal besökare per säsong (cirka 700 000 för Kolmården och 500 000 för Astrid Lindgrens värld)

För att identifiera var det finns anledningar för resande att stanna till och uppleva fler målpunkter i Östergötland har målpunkterna som använts i tidigare teman (Natur, leder och kanaler samt Kulturliv och kulturmiljöer) använts. De målpunkter som ligger inom 5 kilometer från de identifierade stråken har valts ut, och visualiseras på karta i form av kluster.

KOLMÅRDEN OCH ASTRID LINDGREN'S VÄRLD

Två av Sveriges största besöksmål för barnfamiljer skapar ett stråk genom Östergötland med potential för besöksnäringen.

Foto ovan: Daniel Åhs Karlsson, CC BY 3.0. Bilden är beskuren

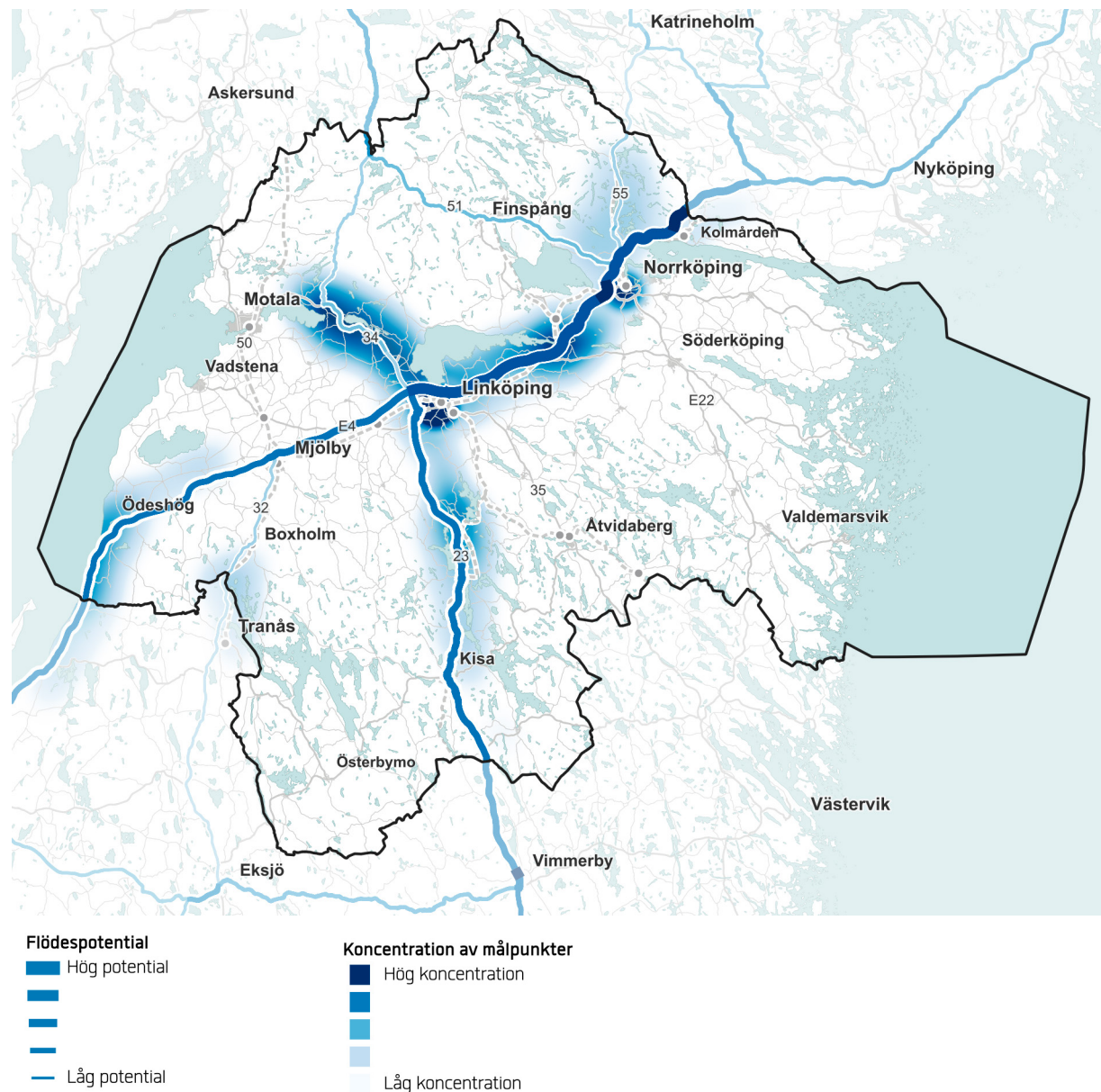
Foto nedan: Foto: Kigsz, CC BY-SA 4.0 Bilden är beskuren.

RESULTAT BARNFAMILJER PÅ VÄG

Resultatet visar att de vägar som har störst flödespotential för resande till de två målpunkter är E4:an (starkast öster om Linköping) samt väg 23 mot Vimmerby. Även väg 34 och 211 samt väg 51 har en viss flödespotential. Utifrån hypotesen att turistande barnfamiljer blir viktiga för Östergötlands besöksnäring i ett 2040-perspektiv är de stråken särskilt intressanta att fokusera på. E22:an visas inte som ett viktigt stråk i analysen, vilket beror på att det inte är närmsta vägen för många människor till de två aktuella målpunkterna. Området i östra Småland är förhållandevis glesbefolkat jämfört med till exempel Mälardalen, Skåne och Göteborgsregionen. Skulle målpunkter i sydöstra Sverige som till exempel Öland inkluderas i analysen skulle bilden möjligtvis blivit annorlunda.

Störst koncentration av målpunkter kring stråken med hög flödespotential finns i Linköping och Norrköping, och det finns också en tydlig koncentration mellan Linköping och Motala. Ett svagare kluster finns vid E4:an i sydväst och vid väg 23 kring Brokind. I ett 2040-perspektiv kan det här vara platser att marknadsföra mot barnfamiljer.

I trakten kring Mjölby saknas helt målpunkter intill E4:an. Väg 23 som är ett stråk med mycket hög flödespotential har i de södra delarna väldigt låg koncentration av målpunkter. För att nyttja potentialen i flödena behöver målpunkterna kring stråken utvecklas.

JÄMFÖRANDE ANALYSER

Vilka platser i Östergötland har förutsättningar att utvecklas till starka besöksmål – och var saknas viktiga delar? Genom att jämföra tematiska analyser med läget för boenden, restauranger och kollektivtrafik synliggörs hur väl olika områden är rustade för att ta emot besökare – och var det finns behov av fortsatt utveckling.

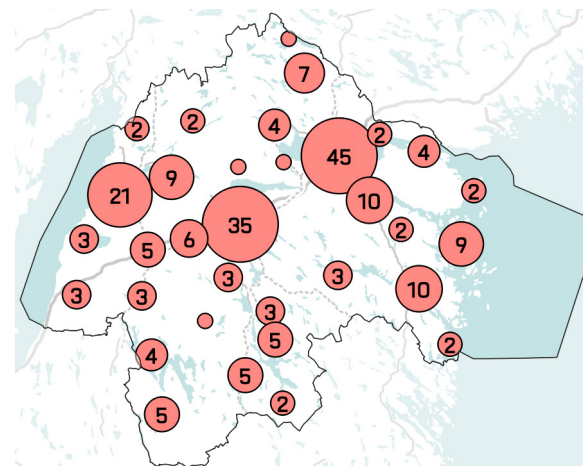
I det här avsnittet jämför vi de tre tematiska analyserna med varandra, och också med lägen för andra kringfunktioner: boenden, restauranger och kollektivtrafik.

Syftet med att jämföra de olika temana med varandra är att identifiera vilka platser som i ett 2040-perspektiv har potential för olika typer av turism och jämföra med platser som har ett tydligt fokus.

Syftet med att jämföra med lägen för kringfunktioner är kunna diskutera hur väl kringfunktionerna hänger samman med platser med potential för besöksmål. Finns det till exempel platser med många besöksmål som kan förväntas bli mer attraktiva i ett 2040-perspektiv, men som saknar boende eller restauranger? Eller finns det platser som har bra kollektivtrafik men inte så väl utvecklade besöksmål?

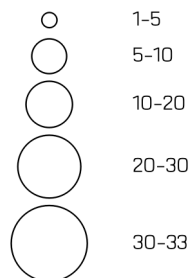
Som underlag för boenden och restauranger används data från Bisnode (geografiskt företagsregister med branschkoder). Det här är en typ av registerdata som finns för hela landet och bygger på information om företagstyper och företagens egna adressuppgifter. Det är den mest heltäckande information som finns tillgänglig, men den kan innehålla brister. Det är till exempel inte ovanligt att mindre företag som kanske bara har öppet delar av året saknas.

Som underlag för kollektivtrafik visas järnvägsstationer som trafikeras idag.

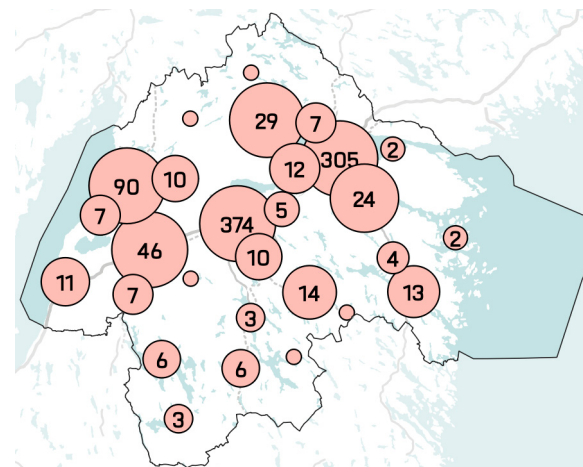
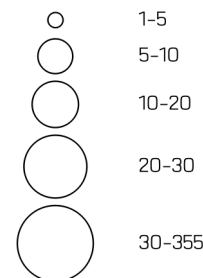

BOENDE

Antal boenden

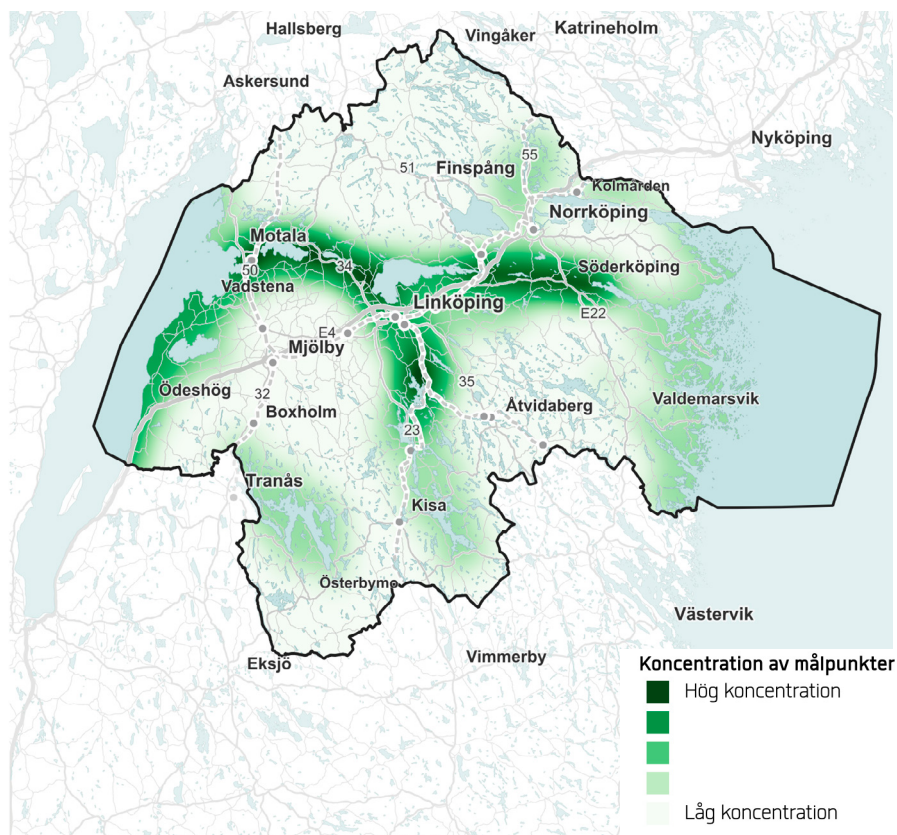
Antal restauranger

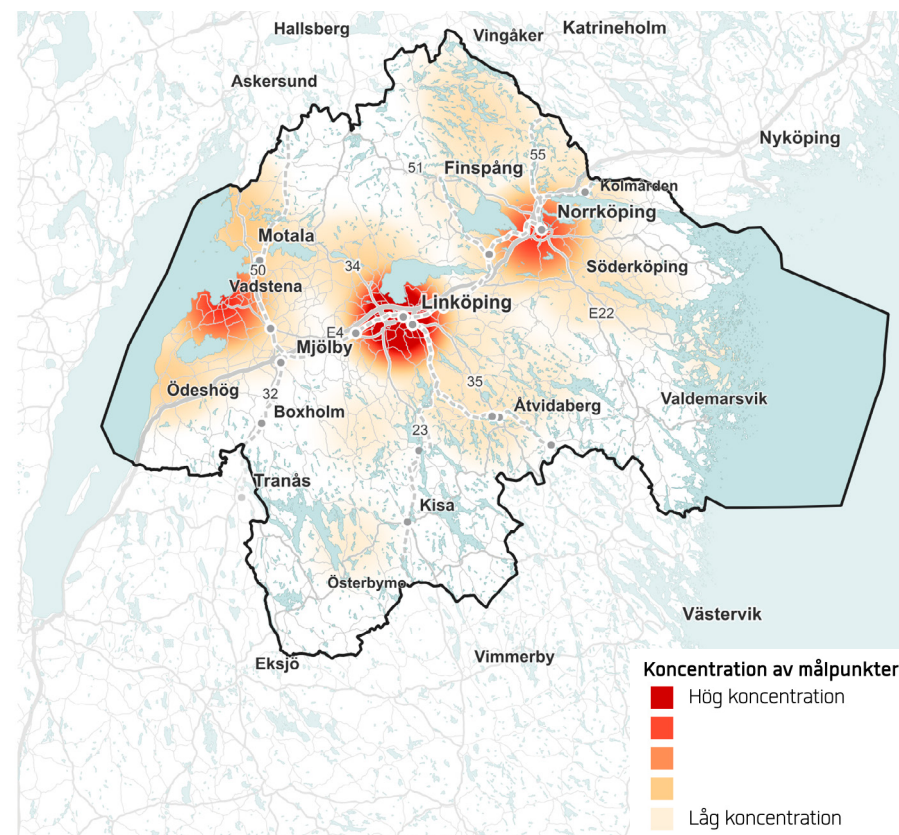
RESTAURANGER

NATURTURISM JÄMFÖRT MED KULTURTURISM

Kartorna visar analysen på tema Natur, leder och kanaler bredvid analysen av temat Kulturliv och kulturmiljöer. Kartorna visar på några liknande mönster. Kring Linköping och Vadstena finns en koncentration av både typer av målpunkter, även om de naturrelaterade målpunkterna ligger något utanför städerna. Norrköping har inte samma typ av kluster av naturrelaterade målpunkter intill staden, utan här finns naturkvaliteterna en bit söderut, i stråket längs Göta kanal. Längs väg 34 finns ett tydligt naturrelaterat stråk, och ett svagare kulturstråk. Detta kan jämföras med väg 23 som har en tydlig naturinriktning men saknar kluster av kultur. I norr kring Tjällmo finns varken natur- eller kulturmålpunkter. Kring Boxholm är det en liknande situation.

NATURTURISM

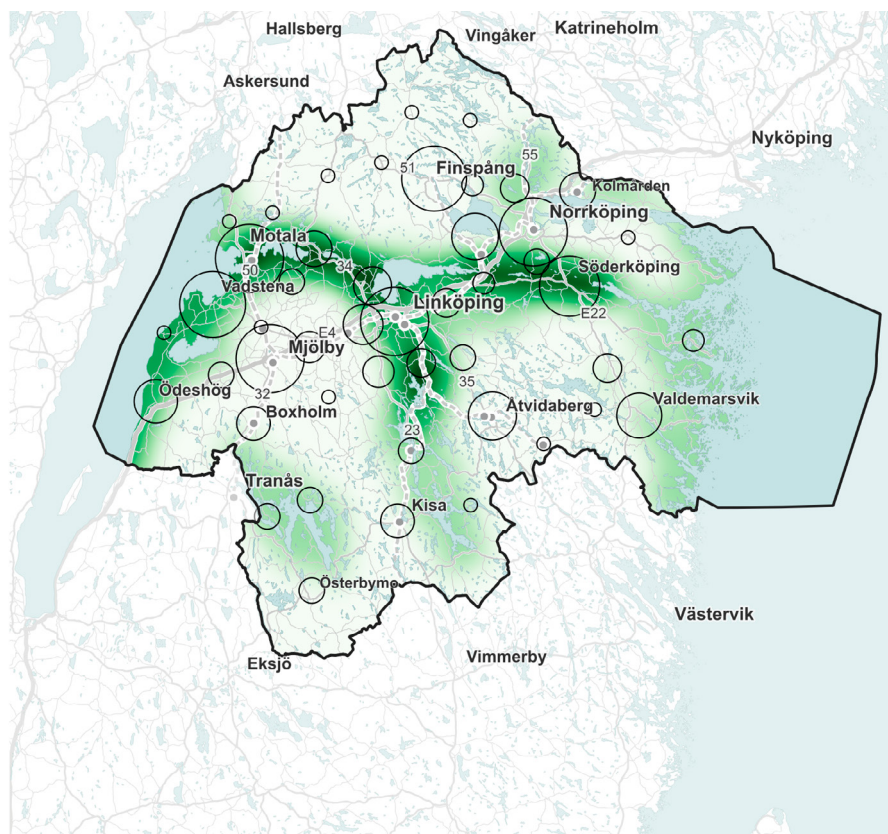
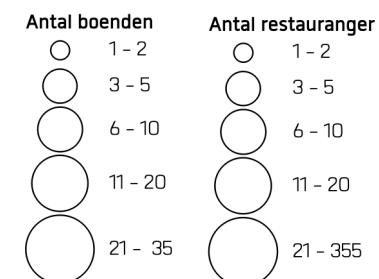

KULTURTURISM

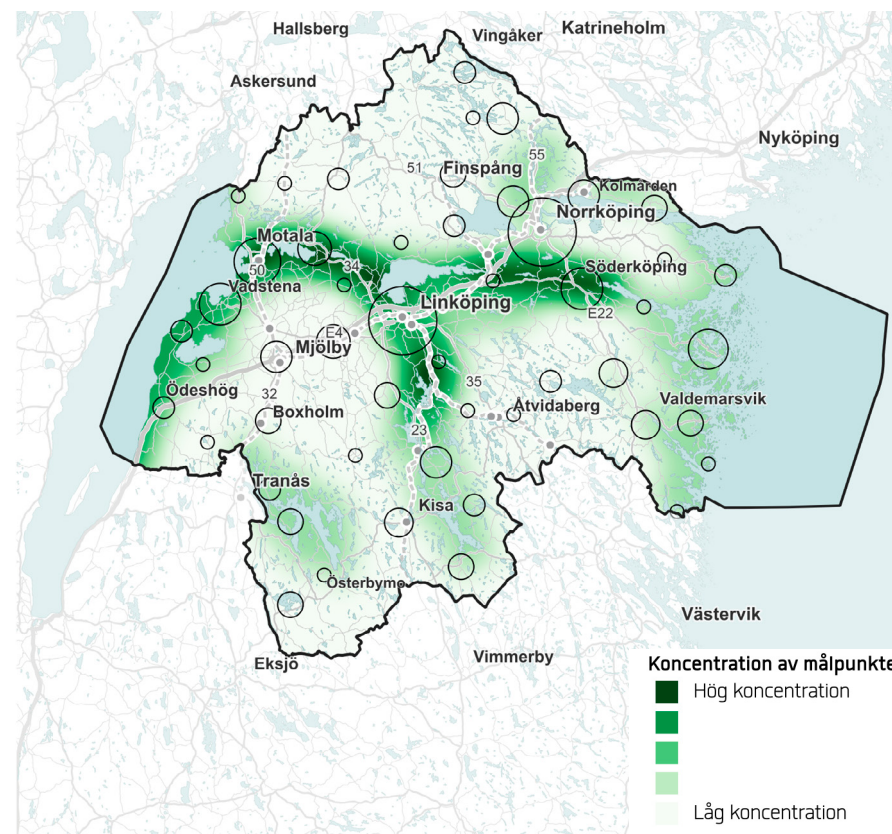
NATUR, LEDER OCH KANALER + KRINGFUNKTIONER

Kartorna visar analysen av temat natur, leder och kanaler överlagrat med kluster av restauranger (till vänster) och boenden (till höger).

Det är tydligt att restaurangklustren återfinns i städerna. Kärnan av naturkluster finns av förklarliga skäl ofta utanför städerna. Även boendekluster finns i städerna. Områden som har hög koncentration av naturmåltpunkter men små eller inga boendekluster är till exempel Göta kanal mellan Söderköping och Roxen, mellan Roxen och Borensberg och kring Brokind. När det gäller restauranger finns något bättre täckning i de här områdena.

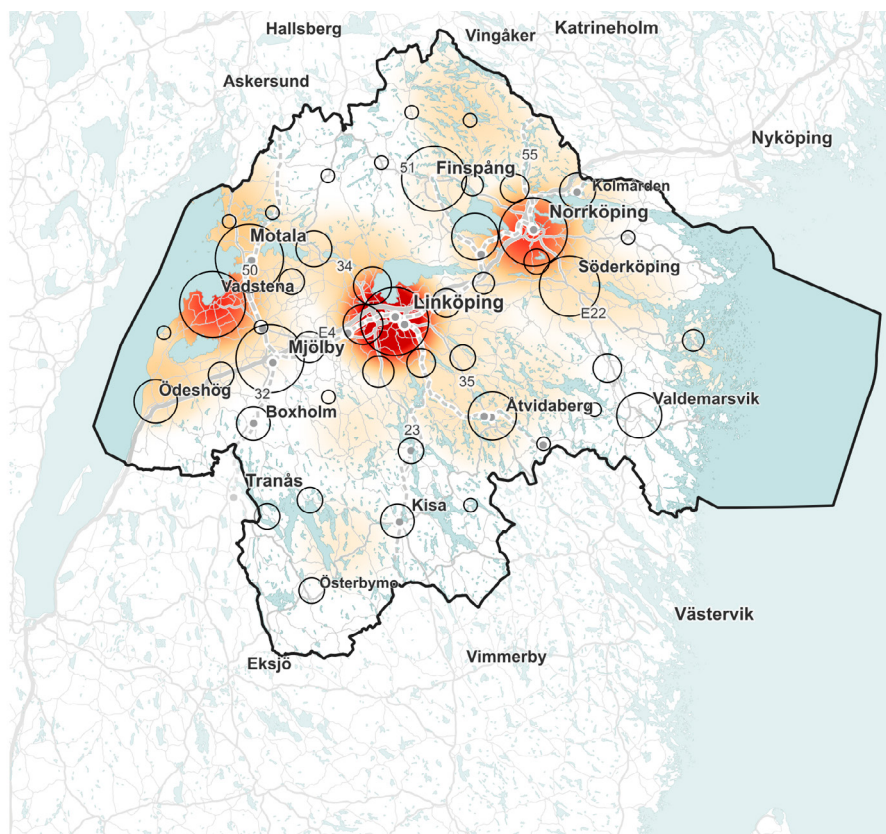
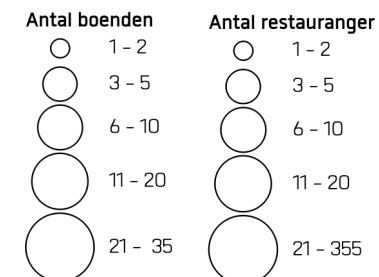
NATURTURISM MED KLUSTER AV RESTAURANGER

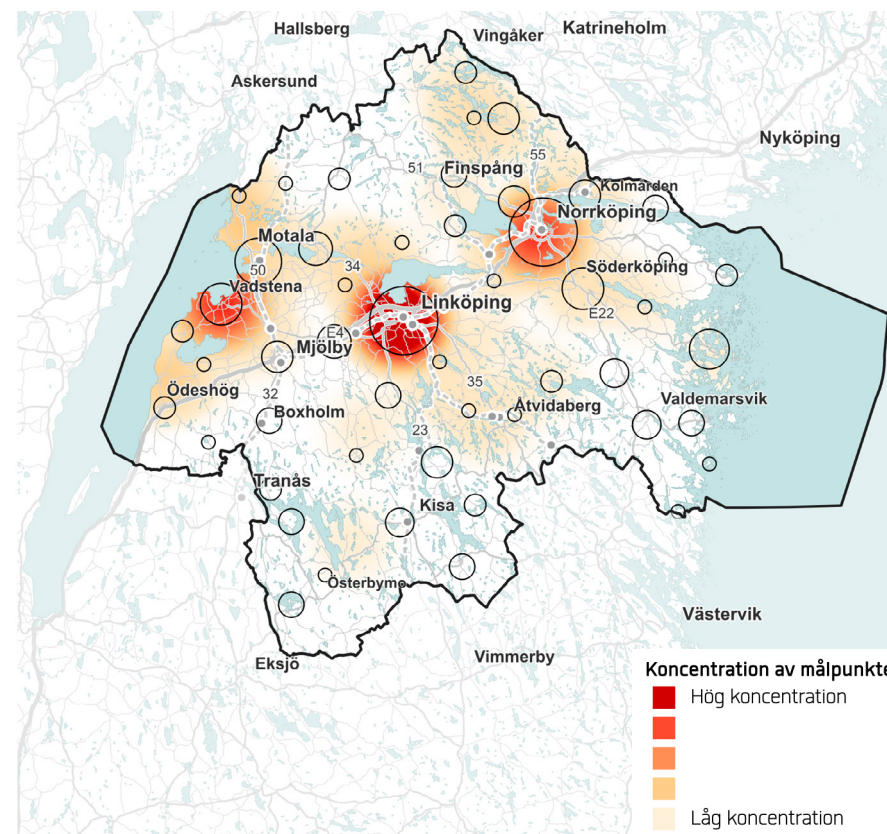
NATURTURISM MED KLUSTER AV BOENDEN

KULTURLIV OCH KULTURMILJÖER + KRINGFUNKTIONER

Kartorna visar analysen av temat kulturliv och kulturmiljöer överlagrat med kluster av restauranger (till vänster) och boenden (till höger). Det är tydligt att restaurangklustren återfinns i städerna. De tre städerna med tydliga kulturkluster (Linköping, Norrköping och Vadstena sammanfaller väl med restaurangkluster. Det finns en del större restaurangkluster på platser som har få kulturmålpunkter, som till exempel Söderköping, Motala och Mjölby. De tre starka kulturklustren sammanfaller också med boendekluster. Vid Vättern i de södra delarna av områden finns ett svagare kulturkluster med förhållandevis få boenden.

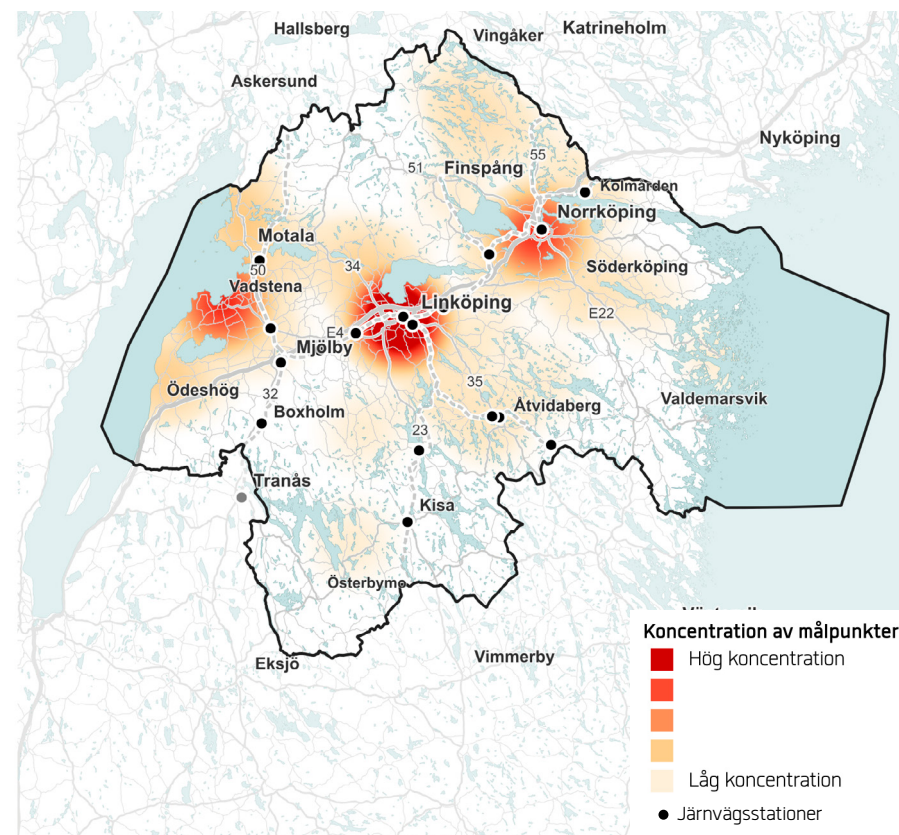
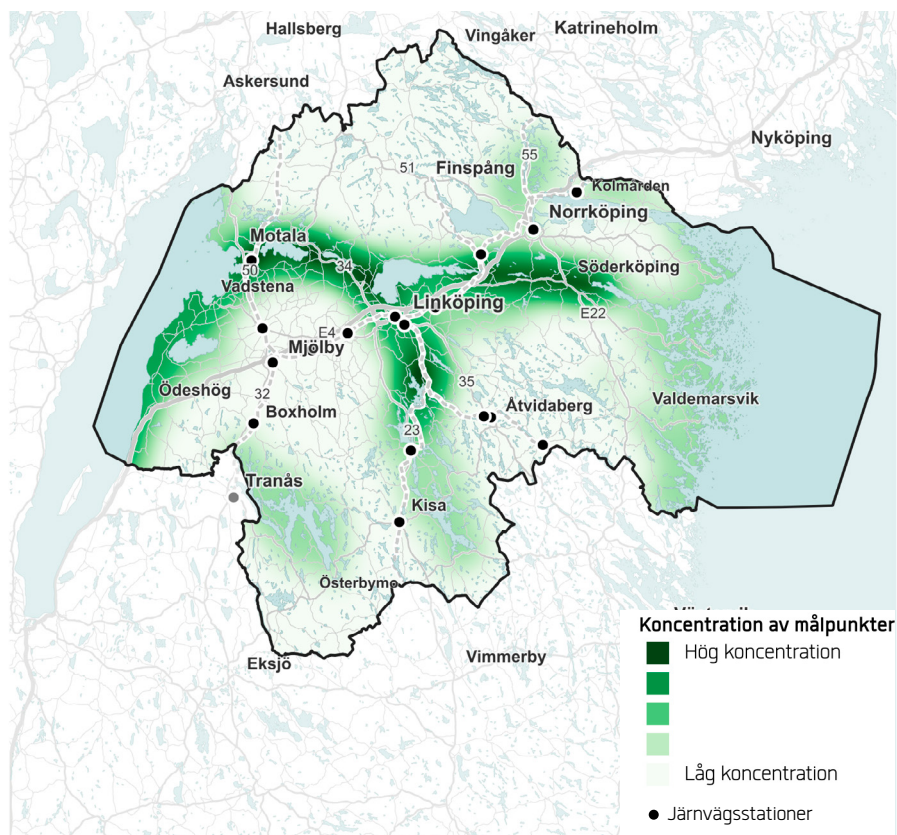
KULTURTURISM MED KLUSTER AV RESTAURANGER

KULTURTURISM MED KLUSTER AV BOENDEN

NATURTURISM, KULTURTURISM OCH JÄRNVÄGSSTATIONER

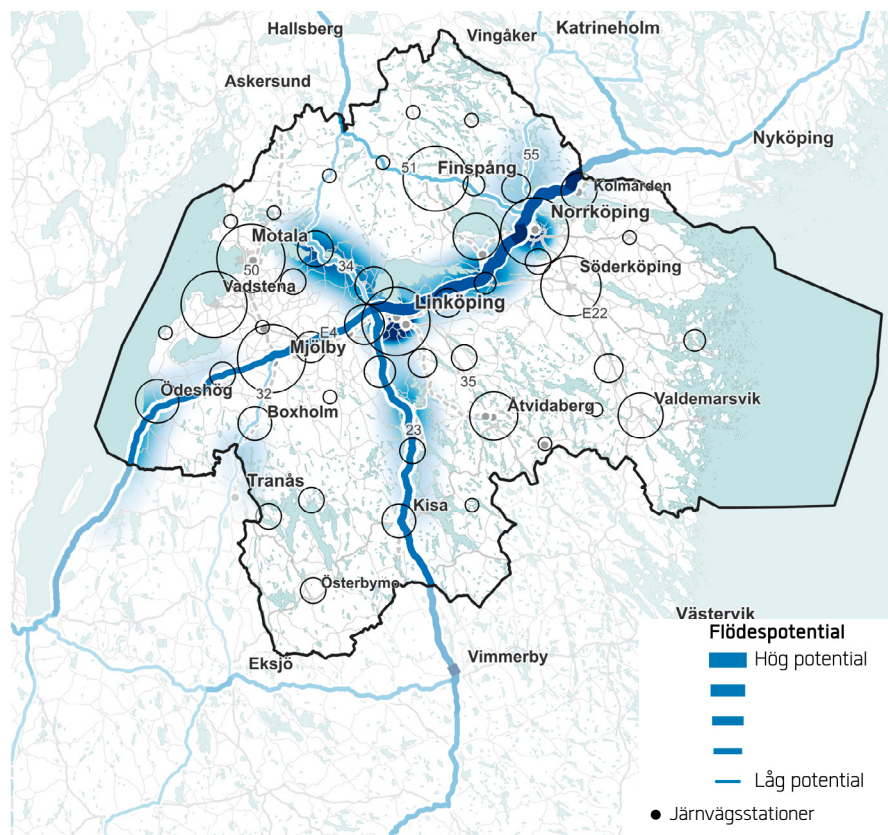
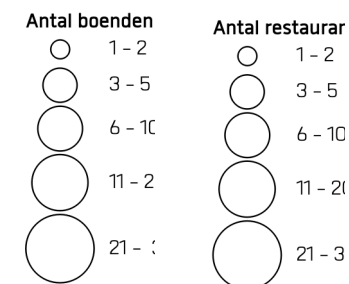
Kartan visar analyser på de två temana Natur, leder och kanaler respektive Kulturliv och kulturmiljöer, överlagrat med järnvägsstationer. Kulturklustrena Linköping och Norrköping har båda järnvägsstationer, till skillnad från Vadstena som saknar station. Naturklustren ligger mer utspritt och naturligt längre från järnvägsstationer. Stationen i Linköping ligger dock nära det starka naturstråket som löper mellan Motala och Kinda kanal.

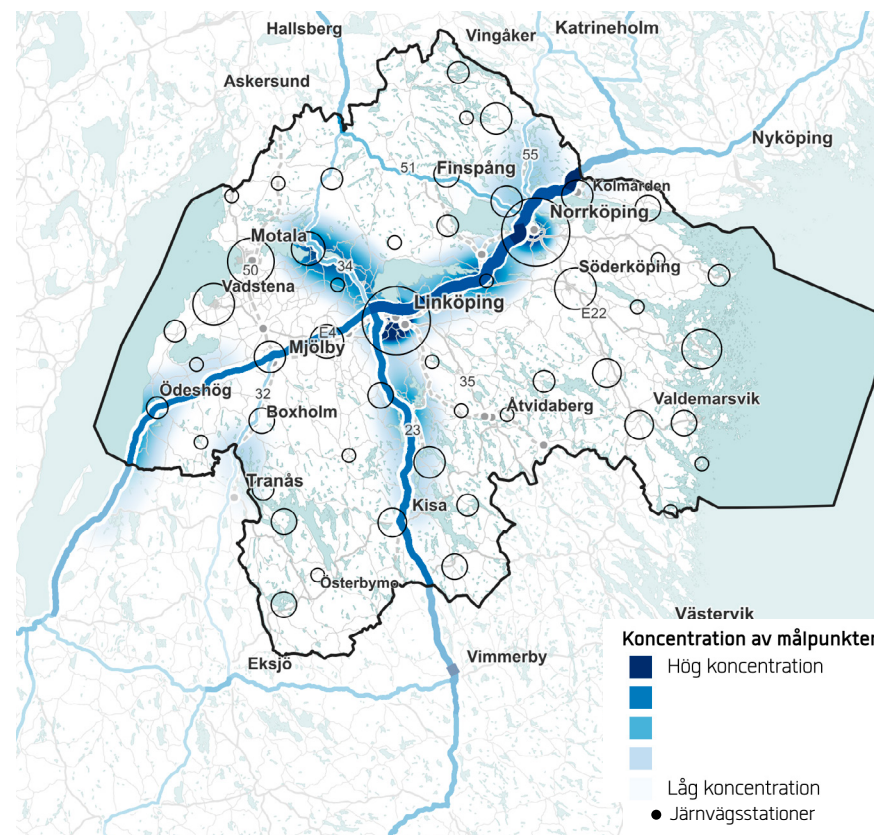
BARNFAMILJER PÅ VÄG + KRINGFUNKTIONER

Kartorna visar analysen av temat Barnfamiljer på väg överlagrat med kluster av restauranger (till vänster) och boenden (till höger). Resande längs E4:an passerar flera restaurangkluster. Längs väg 23 finns färre restauranger.

Längs den östra delen av E4:an finns förhållandevis få boenden. Ett kortare glapp finns mellan Linköping och Norrköping.

BARNFAMILJER PÅ VÄG OCH BOENDEN

BARNFAMILJER PÅ VÄG OCH RESTAURANGER

SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

SLUTSATSER

TILLGÅNG TILL KULTUR

Kulturmålpunkter är överlag väl spridda i regionen. Utbudet är som störst i de större tätorterna, där både mängden och mångfalden av kulturella målpunkter är större. I tätbefolkade områden är avstånden kortare, vilket skapar goda förutsättningar för invånarna att ha nära till kultur, även i de fall då det faktiska antalet målpunkter är begränsat.

Biografer och bibliotek är de två kategorier som i sin helhet har klassificerats som målpunkter på närgeografisk nivå. Dessa är också de två kategorier som förekommer i minst antal. Biografer saknas helt i Tåta områden på landsbygden och i princip även i Glesa landsbygder, medan bibliotek är fler till antalet och bättre spridda över regionen. Detta speglar också bibliotekens särskilda roll som grundläggande kulturinfrastruktur, och att folkbibliotek enligt bibliotekslagen ska finnas i alla kommuner och vara tillgängliga för alla invånare.

Kategorierna scener, utställningslokaler och kulturmiljöer innehåller målpunkter som bedömts vara av både närgeografisk, regional och storregional betydelse. Dessa är också betydligt fler till antalet. Ett stort utbud av kulturella mötesplatser i form av scener och utställningslokaler finns i hög grad koncentrerade till tätbefolkade områden i de Inre och Yttre stadsområdena samt i Tåta områden på landsbygden. Särskilt i Norrköping, Linköping och Vadstena bi-

drar regionala och storregionala målpunkter till attraktiva miljöer med betydelse för besöksnäringen. Samtidigt finns ett betydande kulturliv på landsbygden, särskilt i form av hembygdsgårdar, bygdegårdar samt Folkets hus och parker, vilka samtliga bedömts som närgeografiska målpunkter. Dessa bidrar till ett mer finmaskigt nät av lokala kulturplatser utanför de större tätorterna.

Kulturmiljöer är något mer jämnt spridda än scener och utställningslokaler. Särskilt fornvårdsobjekt visar på ett kulturarv med bred geografisk spridning. Att kulturmiljöer har en jämnare spridning återspeglas också i analysen av kollektivtrafiktillgänglighet, där det blir tydligt att många kulturmiljöer ligger på avstånd från där många bor och därmed långt från tät kollektivtrafik.

GAMLA LINKÖPING

Foto: Clemensfranz, CC BY-SA 3.0

BESÖKSNÄRING

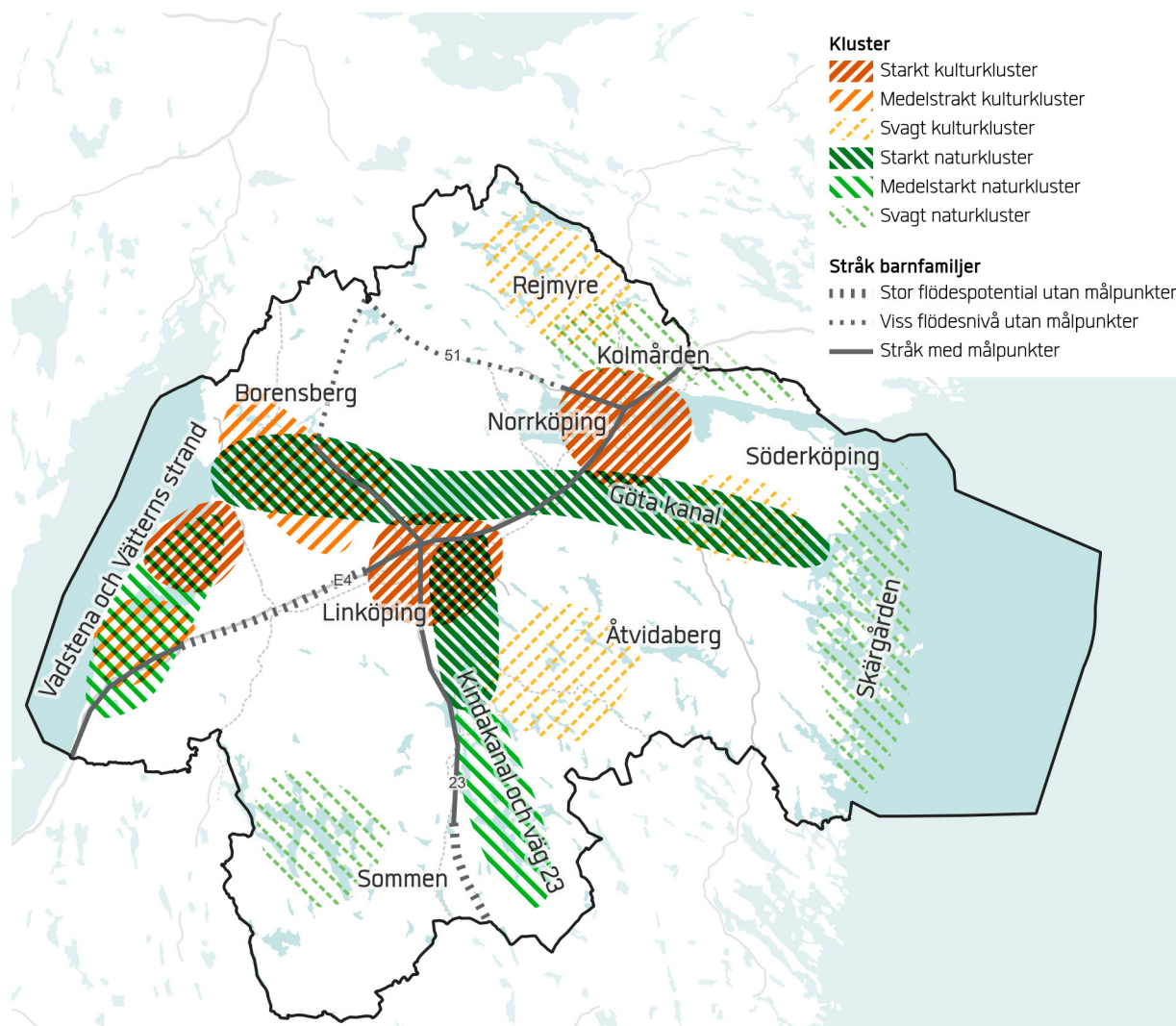
Kartan här intill beskriver förenklat en struktur för besöksmål i ett 2040-perspektiv utifrån de tre analyserade temana. Kluster inom natur respektive kultur av regional eller nationell betydelse markeras med gröna respektive orange toner, och styrkan i skrafferingen beskriver hur starkt klustret är. Överlappningar mellan olika kluster blir tydliga.

Både Norrköping och Linköping är starka kulturkluster, men Linköping har också närhet till ett södergående naturstråk längs Kinda kanal och väg 23. Det stråket är också viktigt för barnfamiljer.

Längs Göta kanal löper ett stråk med stark koncentration av besöksmål på temat natur. I väster sammanfaller det med ett medelstarkt kluster för kultur kring Borensberg. I öster finns ett svagare kulturkluster kring Söderköping.

Vätterns östra strand som idag är ett väletablerat besöksmål har både stark koncentration av kultur, särskilt i form av kulturmiljöer, och medelstark koncentration av natur. Stråket kan också läsas som att det fortsätter norrut och möter Göta kanal-Borensbergsklustret.

I analyserna identifieras något svagare kluster kring Sommen, i trakterna kring Åtvidaberg, samt i trakten kring Rejmyre och Kolmården. Med tanke på Kolmårdens djurpark som är ett av de viktigaste besöksmålen i regionen är det något förvånande att det inte finns fler målpunkter kring djurparken.

SYNTESKARTA ANALYS AV BESÖKSNÄRING

REKOMMENDATIONER FÖR FORTSATT ARBETE

Här presenteras rekommendationer för fortsatt arbete med kultur och besöksmål. Fokus ligger på den rumsliga aspekten och fokuserar både på utveckling av besöksmål och ökad tillgång till kultur.

FÖRDJUPA KULTURANALYSEN GENOM EN BREDARE SYN PÅ KULTUR

Den här utredningen fokuserar på kultur utifrån framförallt två teman: invånarnas möjligheter att uppleva kultur och kultur som besöksmål. Omvärldsanalysen lyfte en trend mot en betydligt bredare syn på kulturens roll. Kulturens ekosystem handlar om fler kulturaktörer, bland annat inom kulturella och kreativa branscher (KKB), lokaler för kulturutövande och med ett stort fokus aktivt deltagande i kultur. Genom att bredda kartläggning och analys av kultur i regionen till att inkludera KKB, och förstå dessa tillsammans med genomförd kartläggning och rumsliga aspekter kan en djupare förståelse för kulturens rumsliga dimension i Östergötland skapas. En sådan analys kan identifiera platser där ett aktivt kulturskapande kan bidra till utvecklingen av kulturmålpunkter och besöksnäring, men också andra aspekter som attraktiva boendemiljöer. Synergieffekter mellan kulturskapande och kulturupplevelser kan också bidra till att verksamheter fungerar under

hela året vilket skapar bättre bärkraft. Som referens på utvidgad analys kan nämnas analysarbeten inom projektet Kreativa kraftfält.

BREDDA BESÖKSNÄRINGSANALYSEN MED FLER TEMAN FÖR EN DJUPARE FÖRSTÅELSE AV HELA REGIONEN

Den här analysen fokuserade analyser av besöksnäringen kring tre teman som ansetts vara särskilt viktiga i ett 2040-perspektiv. Det finns givetvis fler aspekter att belysa när det gäller den rumsliga dimensionen av besöksnäringen. Till exempel saknas analyser av Skärgården som besöksmål, liksom vilken roll E22:an kan spela som genomgående stråk.

En bredare kulturanalys kan också bidra med nya insikter kring vilka platser och stråk som kan vara intressanta som besöksmål inom kultur och kreativitet.

FÖRDJUPA ANALYS- OCH STRATEGIARBETE KRING UTVALDA PLATS OCH STRÅK

Analyserna av besöksmål identifierade ett antal platser och stråk med stor potential som besöksmål i ett 2040-perspektiv, utifrån utvalda teman. Genom att fokusera på ett antal av dessa platser (eller andra, om man väljer att analysera andra teman, eller andra typer av kultur), kan förutsättningarna för utveckling i de här platserna förstås bättre, aktörer identifieras och strategier tas fram.

Den fördjupade analysen av förutsättningar har flera syften. Medan den genomförda kartläggningen har fokuserat på redan tillgänglig information från till exempel befintliga register, kan en platsbaserad fördjupad analys göra en mer detaljerad analys, genom inventeringar på plats och inte minst samarbeten med lokala aktörer som föreningsliv och näringsliv. Idag finns också goda möjligheter att genomföra platsbaserade digitala enkäter som kan vända sig till en bred allmänhet för att samla in kunskaper om en plats.

Ytterligare ett syfte med en platsbaserad fördjupning handlar om att skapa samarbeten och samverkan mellan aktörer, både lokala och regionala. En gemensam kartläggning där både lokala aktörer, berörda kommuner och regioner samarbetar kring en plats eller ett stråk är en bra utgångspunkt för att i nästa steg tillsammans identifiera utvecklingsmöjligheter, och ta fram gemensamma strategier för platsen. En intressant referens här är samarbetet kring länsväg 190 i Västra götalandregionen. Ett interkommunalt samarbete med fokus på gröna näringar, besöksnäring och infrastruktur har bland annat lett till en gemensam hemsida och gemensamma evenemang.

För att utforma en framgångsrik strategisk och hållbar platsutveckling som är baserad på anpassad återanvändning av kulturmiljöer kan särskilda dialoger på lokal nivå skapas med syfte att utveckla

cirkulära affärsmodeller för de verksamheter som bedrivs eller kommer att bedrivas. I sådana möten mellan kreatörer, civilsamhället, småföretagare, investerare och representanter för region och kommuner kan nya samarbeten åstadkommas genom beprövade metoder som fokuserar på hållbara innovationer för kulturturism och samtidigt stärker entreprenörskap på lokal nivå.

Särskilt intressant är det att fokusera på platser som idag inte är tydligt etablerade besöksmål men som enligt analysen har potential att bli det i ett 2040-perspektiv. Baserat på analyserna av besöksmål utifrån tre teman skulle några exempel kunna vara:

- Väg 23, idag med viss potential för naturturism och viktigt stråk för barnfamiljer.
- Stråket mellan Linköping och Motala via Borensberg där det idag finns både natur- och kulturbesöksmål, och delvis del av ett stråk för barnfamiljer.
- Trakterna kring Rejmyre, och Kolmården där det finns en viss koncentration av både kultur och natur.

ANVÄND KULTURKARTLÄGGNINGEN FÖR FÖRDJUPADE ANALYSER AV TILLGÅNG

Den genomförda kartläggningen av kultur ger goda möjligheter att fördjupa analyserna av tillgång. I den här utredningen analyseras avstånd till ett urval av kategorier, sammanställt på de olika regionala typologierna. Kartläggningen ger goda möjligheter att

göra andra urval, till exempel skilja olika underkategorier åt, enbart titta på avstånd till regionala målpunkter eller liknande. En annan intressant analys kan vara att titta på var man har tillgång till många olika typer av kultur inom ett visst avstånd. Det kan vara till hjälp för att identifiera platser med stor mångfald av kulturutbud till exempel.

Analysresultatet kan också summeras på andra sätt. För att fördjupa bilden av lokala skillnader inom regionen kan det vara intressant att titta på hur tillgången varierar mellan olika tätorter eller olika kommuner. För den kommunala planeringen kan det vara mer intressant att visualisera resultatet i mindre geografiska enheter till exempel DeSo eller Regso. Genom att tillgängliggöra både analysresultat och kartlagda målpunkter som öppna geodata kan Region Östergötland bidra till att kommunerna själva kan genomföra analyser som är relevanta för deras planering.

SAMORDNA BESÖKSMÅL OCH KOLLEKTIVTRAFIK

I analyser av kluster för besöksmål konstaterades att vissa kluster idag ligger långt från järnvägsstationer, och att det samtidigt finns områden som är välförsörjda med kollektivtrafik men som har liten koncentration av besöksmål. Under workshoppar med tjänstepersoner i kommunen diskuterades detta, och bilden var att kollektivtrafiken planeras med fokus på arbetsresor. Inom transportplanering finns ett allt större fokus på fritidsresor samtidigt som trendspaningen pekar på ett eventuellt ökat fokus på hållbara resor inom besöksnäring. Sammantaget pekar detta på en intressant möjlighet för ökat samarbete inom regionen som organisation. Region

Östergötland ansvarar för den regionala kollektivtrafiken och har också en viktig roll för besöksnäring och kultur. Den kartläggning som gjorts kring kulturmålpunkter och besöksmål kan utgöra ett viktigt underlag för att identifiera platser och stråk med potential för utvecklad kollektivtrafik.

SPACESCAPE

Spacescape AB / Östgötagatan 100 / Box 4700 / SE-116 92 Stockholm / Sweden
Tel +46 8 452 97 67 / www.spacescape.se / info@spacescape.se